

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Partnerské vztahy a sexualita lidí
s mentálním postižením jako téma
teologické etiky**

Marian Mundok

Katedra filozofie a teologie

Vedoucí práce: ThLic. Ing. René Milfait, Th.D.

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Partnerské vztahy sexualita lidí s mentálním postižením jako téma teologické etiky napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne: 15. 7. 2016

Podpis:

Bibliografická citace

MUNDOK, Marian. *Partnerské vztahy a sexualita lidí s mentálním postižením jako téma teologické etiky*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta, Katedra teologie a filosofie. Vedoucí práce ThLic. Ing. René Milfait, Th.D

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vybranými teologickoetickými aspekty partnerských vztahů a sexuality u lidí s lehkou a středně těžkou mentální retardací. Práce představuje pohled určité morálky církve na partnerské a sexuální vztahy a poukazuje na dopady určitého jejího prohlášení pro doprovázení osob s mentálním postižením v souvislosti s jejich sexualitou. Celou problematiku zasazuje do lidskoprávního rámce. Skrze teologickoetické aspekty ukazuje možný příspěvek teologické etiky k humánnímu utváření partnerských vztahů a sexuality u lidí s mentálním postižením. Práce představuje argumentaci teologické etiky v sekulárním prostředí i „nenáboženským“ slovníkem, tedy hlavně pomocí lidských práv i v problematice vztahů a sexuality. Tato práce předkládá specifika partnerských vztahů, intimity a sexuality lidí s lehkou a středně těžkou mentální retardací a pohlíží na ni prostřednictvím relevantních teologickoetických aspektů.

Klíčová slova

sexualita, mentální postižení, nucené sterilizace, Úmluva o právech osob s postižením, lidská důstojnost, lidská práva, Římskokatolická církev, sebeurčení

Summary

This bachelor thesis elaborates on selected theological and ethical aspects of partner relationship and sexuality with people with light and moderate mental retardation. The thesis represents the point of view of the Church morality on partner and sexual relationships and points at the consequences of its selected statements about accompanying people with mental disability with regards to their sexuality. The thesis puts the whole issue within the human rights framework. Through theological and ethical aspects, it suggests a potential help theological ethics can offer to a more humane partner relationship building and sexuality of people with mental disabilities. The thesis argues with theological ethics in a secular environment and uses a „non-religious“ vocabulary, i.e. argues with human rights even when it comes to the issue of relationships and sexuality. This work describes the specifics of partner relationships, intimacy and sexuality of people with light and moderate mental retardation, looking at this issue through relevant theological and ethical aspects.

Keywords

sexuality, mental disability, forced sterilization, Convention on the Rights of Persons with Disabilities, human dignity, human rights, Roman Catholic Church, self-determination

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce, ThLic. Ing. Renému Milfaitovi, Th.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi věnoval v průběhu zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod	8
1. Člověk s lehkým a středně těžkým mentálním postižením	11
1.1 Mentální retardace	12
1.1.1 Lehká mentální retardace.....	14
1.2.1 Středně těžká mentální retardace	15
2. Nucené sterilizace: předzvěst nacistického programu Euthanasie	17
2.1 „Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses“	17
2.1.1 GzVeN a dějinný kontext tohoto zákona.....	20
2.2.1 GzVeN a vliv na ostatní státy	21
2.3.1 Římskokatolická církev a GzVeN	22
2.2 Nacistický program „ Euthanasie“ : hrůzný krok zpět v historii.....	23
3. Specifika sexuality a intimních vztahů u lidí s lehkou a střední mentální retardací	26
3.1 Specifika sexuality a intimních vztahů u lidí s lehkou mentální retardací	27
3.2 Specifika sexuality a intimních vztahů u lidí se středně těžkou mentální retardací	29
3.3 Osvěta a vzdělávání v oblasti sexuality u osob s lehkou až středně těžkou mentální retardací.....	31
3.4 Antikoncepce u lidí s lehkou a středně těžkou mentální retardací	32
3.4 Shrnutí.....	35
4. Práva lidí s mentálním postižením v souvislosti se sexualitou.....	36
4.1 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením: celostní lidskoprávní pojetí postižení.....	37
4.1.1 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením a realizace v ČR	41
4.2 Charta sociálních a reprodukčních práv	43
4.3 Deklarace sexuálních práv	45
4.4. Shrnutí	48
5. Římskokatolická církev jako příklad morálně vyhraněného prostředí a postoj k tématu sexualita a intimní vztahy	51
5.1 Dokumenty Římskokatolické církve	52
5.1.1 Katechismus katolické církve.....	52
5.1.2 Kompendium sociální nauky církve	57
5.1.3 Prohlášení Persona Humana	59
5.1.4 Kodex kanonického práva	61
5.1.5. Shrnutí	63
6. Teologicko-etické aspekty	65
6.1 Vymezení oboru Teologická etika.....	65
6.1.1 Dělení Teologické etiky.....	67

6.2 Lidská důstojnost a lidská práva.....	68
6.2.1 Pojetí Lidské důstojnosti	68
6.2.2 Lidská důstojnost a vybrané právní dokumenty	69
6.2.3 Lidská práva	71
6.2.4 Znaký lidských práv	73
6.2.5 Kategorizace a koncepce lidských práv.....	77
6.3. Sebeurčení	78
6.4 Svědomí.....	81
6.5 Shrnutí	82
6.6 Člověk jako obraz a podobenství Boha	83
6.7 Poselství změny skrze evangelium	86
6.8 Lidská sexualita jako téma Teologické etiky	88
6.9 Shrnutí	91
Závěr.....	93
Seznam literatury.....	96

„ V tom, abyste někoho milovali, váš žádný handicap neomezuje“

Bc. Lucie Špačková

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolil téma „Partnerské vztahy a sexualita lidí s mentálním postižením jako téma teologické etiky“.

S problematikou partnerských vztahů a sexualitou u lidí s mentálním postižením se zabývám již pět let a to především z pohledu sociálních služeb. Tato práce je jedinečnou příležitostí získat nový pohled na danou problematiku a tím přispět k naplňování základních práv osob s mentálním postižením. Vztahy a sexualita jsou nedílnou součástí každého jedince. Každý prožívá vztahy a sexualitu jedinečně a to samé platí pro osoby s mentálním postižením, které také potřebují cítit blízkost druhé osoby a to nejen jako pomoc při denních činnostech.

Cílem mé práce je představit partnerské vztahy a sexualitu u lidí s mentálním postižením z hlediska vybraných teologickoetických aspektů a ukázat tím možný příspěvek teologické etiky k humánnímu utváření partnerských vztahů a sexuality u lidí s mentálním postižením. Rovněž bude cílem potvrdit schopnost teologické etiky argumentovat v sekulárním prostředí i „nenáboženským“ slovníkem, tedy hlavně pomocí lidských práv i v této problematice. Práce bude též poukazovat na dopady určitého prohlášení o sexualitě v podání římskokatolické církve v katechismu pro doprovázení této cílové skupiny v souvislosti s jejich sexualitou a porovnat církevní normu s reflexí teologické etiky a praxe v zařízeních pečujících o osoby s mentálním postižením. K těmto cílům budu postupovat následovně:

Nejprve se pokusím přiblížit osoby s lehkou a středně těžkou mentální retardací a to především jako osobu se svou jedinečností a potřebami. Uvedu jednotlivá specifika těchto osob s ohledem na rozsah mentálního postižení.

Pro pochopení vývoje v chápání a respektování sexuality u osob s lehkým a středně těžkým mentálním postižením a jeho vlivu na lidskoprávní úpravu, popíši v následujícím bloku nucené sterilizace a zákon zamezující dědičně nemocnému potomstvu, což vedlo k nacistickému programu euthanasie a později k novým pohledům na osoby s postižením a právním dokumentům, které upevňují a podporují jejich postavení ve společnosti.

Dále představím specifika sexuality a intimních vztahů u lidí s lehkou a střední mentální retardací. Pro dokreslení problematiky uvedu v této části jednotlivé příběhy z praxe. Také se zde budu krátce zabývat osvětou, která je velmi důležitou složkou ve výchově u osob s mentálním postižením a krátce se zmíním o problematice antikoncepce u této cílové skupiny.

Následně se zaměřím na lidskoprávní dokumenty, které se pojí s daným tématem práce. Stěžejním dokumentem pro tuto práci je Úmluva o právech osob s postižením. V této Úmluvě nalezneme pojetí osob s postižením, jejich práva a závaznost dodržování těchto práv státy, které tuto úmluvu ratifikovaly.

Dalším krokem v této práci bude představit postoj Římskokatolické církve k tématu sexualita a intimní vztahy jako příklad morálně vyhraněného prostředí. Zaměřím se na jednotlivé církevní dokumenty a uvedu zde především jeden z paragrafů katolického katechismu. Z církevních dokumentů vznikne určitý pohled Římskokatolické církve na danou problematiku.

V další části se budu zabývat teologicko-etickými aspekty, kde nejdříve představím teologickou etiku a její rozdělení. V této části se pokusím představit lidskou důstojnost, pojetí lidské důstojnosti a lidská práva. Dále se zmíním o dalším aspektu, kterým je sebeurčení.

Dále se zaměřím na aspekt svědomí a z něho vyplívající morální důsledky. Následně se budu zabývat neopomenutelným aspektem člověka jako obraz a podobenství Boha. A v neposlední řadě se budu zabývat lidskou sexualitou jako tématem teologické etiky.

Veškeré informace, které jsou uvedené v této práci, jsou čerpány z odborné literatury, právních a církevních dokumentů, odborných článků, přednášek, odborných seminářů a konferencí a z vlastní zkušenosti a praxe. Všechny prameny jsou odcitovány a odkázány v seznamu literatury.

1. Člověk s lehkým a středně těžkým mentálním postižením

Žádný typ postižení není tak mimořádný a odlišný jako právě mentální postižení. Lidé bez postižení dost často hovoří o těchto lidech jako o bláznech či hanlivěji jako o dementech a podobně. Toto označení je však nyní politicky nekorektní a urážlivé. Nikdo si nedokáže představit jaké je to žít s mentálním postižením. Ostatní handicapy si můžeme alespoň trochu představit či nasimulovat. Můžeme si zavázat oči a zkusit se projít po místnosti, nebo zacpat si uši a komunikovat neverbálním způsobem.¹ Na mentální postižení není žádná „simulace“, a možná proto se lidé bojí, a tak projevují strach nevhodným oslovováním až znechucením a následnou ignorací. Mnoho lidí se o těchto lidech dozvídá, jak jim pomoci, co udělat pro to, aby se jim usnadnil život. To je za jisté dobrá věc, ale je také potřeba si uvědomit, že to jsou osoby se svými sny a potřebami. Mentální postižení patří mezi časté poruchy v populaci. Není prokázáno, že by se mentální postižení vyskytovalo na jednom kontinentu nebo u jedné lidské rasy více než u druhé. Objevuje se nehledě na světadíl, kulturu, rasu či ekonomickou oblast. V celosvětovém měřítku se odhaduje, že je 200 milionů lidí s mentálním postižením a toto číslo se nebezpečně zvětšuje. V České republice je to asi 300 tisíc osob s mentálním postižením.² Někteří specialisté hovoří dokonce o civilizační chorobě.

---

¹ Slowik, Josef. Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333. str.109

² Slowik, Josef. Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333 str.112-113

Mentální postižení není nemoc, jak se někteří domnívají ale je to stav. Stav, který se nemění nebo jen velmi pomalu. Lidé pro svou jistotu a bezpečnost potřebují mít vše pojmenováno a zařazeno do příslušných „složek“. Člověk s mentálním postižením, tak spadá také do jedné z mnoha „složek“. Proto v další kapitole uvedu konkrétní typy mentální retardace. Také uvedu klasifikaci Mezinárodní zdravotnické organizace.

1.1 Mentální retardace

V předchozí kapitole jsem představil, jak vnímá společnost člověka s mentálním postižením, a uvedl jsem, že počet lidí s mentálním postižením velmi rychle stoupá. V této kapitole popíši co vlastně je mentální retardace a jaké jsou její druhy.

Pojem mentální retardace se začal užívat ve větším měřítku až po kongresu Mezinárodní zdravotnické organizace v roce 1959. Mimo jiné se zde také nahradily nevhodné výrazy a upravilo se názvosloví. Samozřejmě se tyto výrazy a názvosloví upravují a mění dodnes.

Termín mentální retardace je vymezován velkým množstvím definic, které jsou víceméně společné. Obecně lze říct, že mentální retardace je vývojová duševní porucha se sníženou inteligencí a především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností. Dle Mezinárodní organizace nemocí dále jen MKN je mentální postižení stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to

je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti.³ Mentální retardace je rozlišena do čtyř stupňů dle dosaženého IQ. U mentální retardace se pohybujeme v pásnu 0-70 IQ. V tabulce číslo 1. jsou uvedeny názvy mentální retardace a pásma IQ v kterých se pohybují. Samozřejmě jsou tyto pásma IQ jen orientační.

<u>Kód dle MKN-10</u>	<u>Název mentální retardace</u>	<u>Pásma IQ</u>
F 70	Lehká mentální retardace	50 až 69
F 71	Středně těžká mentální retardace	35 až 49
F 72	Těžká mentální retardace	20 až 34
F 73	Hluboká mentální retardace	0 až 19
F 78	Jiná mentální retardace	Není uvedeno
F 79	Neurčená mentální retardace	Není uvedeno

Tab. č. 1.

³ Poruchy duševní a poruchy chování (F00–F99). *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR*. [online]. 1.4.2014 [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F70-F79.html>

1.1.1 Lehká mentální retardace

Lidé s lehkou mentální retardací mohou uvažovat nejlépe jako děti středního školního věku. Nejčastěji se objevují problémy s abstraktním myšlením, mají jednodušší jazykový projev, v myšlení a v řeči jsou velice konkrétní. Většinou tito lidé zvládnou samostatně péči o vlastní osobu, ale také jsou schopni praktické péče o domácnost. S podporou se mohou zařadit do pracovního procesu. Nejčastěji se uplatní v práci, která souvisí s manuální činností, třeba jako pomocná síla v kuchyni, zahradnictví, při úklidových pracích nebo v jiných podobných činnostech. Samozřejmě kvůli mentální retardaci se mohou vyskytovat problémy týkající se přizpůsobení se kulturním a sociálním normám společnosti.⁴

Velké problémy se projevují při teoretické práci ve škole. Dost často mívají tito lidé specifické problémy se čtením a psaním. U lidí s lehkou mentální retardací se mohou objevovat individuálně další vývojové poruchy jako je například epilepsie, poruchy chování nebo tělesné postižení.⁵

Zde uvedená definice lehké mentální retardace je obecná, ale u každého jedince se projevuje odlišně.

---

⁴ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str. 420 - 421

⁵ ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2006, 198 s. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-736-7060-str. 27- 28

1.2.1 Středně těžká mentální retardace

Lidé se středně těžkou mentální retardací mohou uvažovat jako dítě předškolního věku. Mluvený projev dost často bývá gramaticky špatný, chudý a špatně artikulovaný. Učení bývá omezeno na mechanické. Mohou si osvojit jednoduché dovednosti, především v oblasti sebeobsluhy. Zapojení do pracovního procesu může být problematické, protože osoby se středně těžkou mentální retardací zvládají pracovní úkony, kde není podmínkou přesnost a rychlost.⁶ U lidí se středně těžkou mentální retardací většinou není možný samostatný život. Podílí se na komunikaci s druhými a účastní se jednoduchých sociálních aktivit. U těchto osob jsou dost velké rozdíly v povaze schopností. Někteří dosahují vyšší úrovně v senzorio-motorických úkonech a jiní jsou značně neobratní. Také velké odlišnosti jsou v oblasti komunikace. Někteří jsou schopni jednoduché konverzace a někteří se dokážou naopak jen s obtížemi domluvit na základních potřebách.⁷

Protože se v této práci zaměřuji na sexualitu osob s lehkou až středně těžkou mentální retardací, tak dále zmíním další typy mentálního postižení jen okrajově.

Dále existují ještě další typy mentální retardace, jako je například *těžká mentální retardace*, která se vyznačuje potřebou soustavné pomoci. *Hluboká mentální retardace*, která se projevuje velkým omezením v sebeobsluze, komunikaci a v mobilitě.

---

⁶ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str., str. 422-423

⁷ ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2006, 198 s. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-736-7060-str.str. 28-29

Podle klasifikace mentálního postižení ICDH-10 sem také patří *jiná mentální retardace a nespecifikovaná mentální retardace*.⁸

---

⁸ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024717333, str. 114

2. Nucené sterilizace: předzvěst nacistického programu Euthanasie

S ohledem na téma, na určitý vývoj v chápání a respektování sexuality u osob s lehkým a středně těžkým mentálním postižením a jeho vlivu na lidskoprávní úpravu, uvedu v této kapitole nucené sterilizace, které později vedly k nacistickému programu euthanasie a vyústily k novým pohledům na osoby s postižením a právním dokumentům, které upevňují a podporují jejich postavení ve společnosti.

2.1 „Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses“

Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses (dále GzVeN), je zákon zamezující dědičně nemocnému potomstvo. GzVeN byl prvním rasovým zákonem nacistického státu a znamenal začátek stíhání lidí s postižením, které vedlo v hromadné vraždění v rámci programu „Euthanasie“. Tento zákon byl v Berlíně přijat 14. července roku 1933. V platnost vstoupil 1. ledna 1934. Díky tomuto zákonu začalo kompletní zbavení práv osob s postižením a prostřednictvím něho byl zaveden pojem „dědičná nemoc“. Tuto „dědičnou nemoc“ lékaři definovali dle libosti. Pod tímto zákonem jsou podepsáni: říšský kancléř Adolf Hitler, říšský ministr vnitra Frick a ministr spravedlnosti dr. Gürtner.

Tímto zákonem oznámila říšská vláda, že ten, kdo je dědičně nemocný, může být legálně sterilizován. Tato sterilizace musí být podložena tím, že s velkou pravděpodobností je předpoklad, že potomci výše zmiňovaných osob budou trpět závažnými tělesnými a mentálními

dědičnými poruchami. Dále v tomto zákoně bylo uvedeno, kteří lidé patří mezi dědičně nemocné. Uváděny byly tyto nemoci: Byly uvedeny tyto nemoci: vrozená slabomyslnost, manio-depresivní chorobomyslnost, schizofrenie, dědičná slepota a hluchota dědičná tělesná deformaci, dědičná epilepsie.⁹

Důležité je zmínit, že až polovina sterilizovaných, kteří byli dle zákona GzVeN zařazeni do skupiny „s vrozenou slabomyslností“, se také uváděl výraz „morální slabomyslnost“. Tento výraz zahrnoval sterilizaci osob, které například nedokončily obecnou školu, neměly trvalé bydliště nebo bydliště často měnily, měly nemanželské děti, nebyly zaměstnány nebo práci často měnily a další lidé, kteří se vyskytli v sociálně nepříznivé situaci. Z tohoto co jsem výše uvedl, vyplývá, že v rozhodování o sterilizaci osob sehrávalo hlavně sociální postavení a prostředí, ve kterém žily.

U žen docházelo k pravidelnému přezkoumávání sexuálního chování, aby se dle potřeby mohla stanovit „ženská nepřičetnost“ a podezření na „morální slabomyslnost“. Tuto diagnózu dostávaly především nevdané matky, které neměly uvedeného otce dítěte, sexuálně nevázané ženy, protože nevykazovaly osvědčení životu, tedy schopnost a náklonnost k domácí práci nebo výchově dětí. Některé ženy se i přesto snažily otěhotnět, a proto režim vydal v roce 1935 proti těmto „těhotenstvím na truc“ s ohledem na GzVeN pozměňovací návrh o potratu na základě eugenické indikace. Tento pozměňovací návrh umožňoval kastrace mužů se „zvrhlým pohlavním pudem“, kam patřili

---

⁹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str., str, str. 22-23

homosexuálové, muži odsouzení za sexuální nátlak, za zneužití dětí, exhibicionismus, nebo za znásilnění.

Osoba, která je určena ke sterilizaci a je zbavená svéprávnosti díky svému zdravotnímu stavu, nebo je mladší osmnácti let, má svého zákonného zástupce, který je oprávněn podat žádost o sterilizaci. K tomu potřebuje svolení opatrovnického soudu. V jiných případech s omezenou způsobilostí k právním úkonům je potřeba souhlas zákonné osoby. O sterilizaci mohou také žádat vedoucí nemocničního, sociálního a léčebného ústavu nebo ustanovený lékař. Doktor, který byl schválen Německou Říší, připojí potvrzení, že člověk, který je sterilizován, má informace o charakteru a následcích zneplodnění.

Sterilizace se směla provádět jen v nemocnici, lékařem aprobovaným pro Německou Říší, který podal zprávu ustanovenému úřednímu lékaři. Všechny osoby, které podstoupily sterilizační zákrok, byly vázány mlčenlivostí, a pokud jí porušily, hrozil jim trest odnětí svobody o délce trvání až jednoho roku nebo peněžitý trest.

Na základě tohoto zákona bylo nuceně sterilizováno asi 350 000 – 400 000 lidí, kteří měli nějakou tělesnou či duševní nemoc, nebo bylo podezření, že nějakou takovou nemoc mají a později také ti, kteří byli označeni za „sociálně narušené“ nebo „nekonformní vůči systému“. Mnoho z těchto lidí ani netrpělo dědičnou chorobou. Tento zákon způsobil stigmatizaci a vyloučení obětí a jejich rodin i po pádu nacistického režimu ze společnosti. A je velmi podivuhodné, že byl tento zákon zrušen až po 70 letech, což je velmi dlouhá doba, po kterou se mohly legálně „mrzačit“ další oběti tohoto nacistického programu¹⁰

---

¹⁰ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str., str. 23-26

2.1.1 GzVeN a dějinný kontext tohoto zákona

Jak jsem popsal výše zákon GzVeN, tak skoro každý člověk ve vyspělé společnosti by nemohl ani uvěřit, jak se v minulosti mohlo dít takové bezpráví. Ještě před nástupem nacistické ideologie a sterilizování osob bylo normální umísťovat osoby s postižením všech věkových skupin do ústavů a domovů, aby se zabránilo ke styku „zdravých „ a „nemocných“ lidí. K tomuto přispělo také dělení společnosti na „schopné práce“ a na“ neschopné či líné“. Osoby s postižením nebyly ve společnosti brány za rovnoprávné, ani za ty, které je potřeba brát vážně, ale jen za ty, které potřebují péči. Tyto názory přispěly k tomu, že příbuzní těchto lidí se neodhodlali zasáhnout proti zacházení, které odporovalo lidské důstojnosti.¹¹

Můžeme vidět, že tedy před zákonem, který zamezoval dědičně nemocnému potomstvo, předcházela téměř úplná segregace lidí s postižením a zbavení je rovných práv. Smutnou pravdou je, že lidé s postižením minimálně do devadesátých let minulého století (alespoň v Československu- v pozdější České republice) byli „zavřeni“ v ústavech sociální péče a ne vždy byla plně dodržována práva těchto osob. Nyní je v současnosti velká snaha o deinstitucionalizaci a úplnou integraci lidí s postižením do společnosti.

---

¹¹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str., str, str. 27

2.2.1 GzVeN a vliv na ostatní státy

Mnoho dnešních vyspělých států přijalo zákon o sterilizacích. Například se jednalo o Finsko 1935, Švédsko 1935, Japonsko 1940 a další. Pravdou je že GzVeN měl velký vliv na počty sterilizovaných a i na počty států v USA s takovými zákony. Před rokem 1933 bylo sterilizováno v USA 16000 lidí sterilizováno a do roku 1941 bylo sterilizováno 38000 lidí. V roce 1907 ve státě Indiana vznikl zákon, který umožňoval legálně sterilizovat v ústavech z eugenických důvodů tzv. pachatele sexuálních trestných činů, chroničtí zločinci, „idioti“ a „imbecilové“. Na konci první světové války byly takové zákony přijaty v 16 státech a v roce 1937 jich bylo 32. Nejenom ve státech USA byly přijaty takové zákony, ale také se s nimi lze setkat například v jednom švýcarském kantonu (1928), v kanadské provincii Alberta (1928), v Dánsku (1929).¹²

Na těchto příkladech můžeme vidět, že v minulosti, tedy před vznikem zákonu GzVeN existovaly jiné zákony, které vedly ke sterilizaci těchto lidí daleko od Německé říše a zároveň je zde také dobře vidět, jak moc ovlivnil zákon GzVeN přístup v jiných státech k lidem s postižením.

---

¹² MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str., str, str. 28

2.3.1 Římskokatolická církev a GzVeN

V této části poprvé zmíním římskokatolickou církev, která zaujala určité stanovisko k zákonu GzVeN. Dále se v práci se s římskokatolickou církví ještě několikrát potkáme a uvidíme, kam se tato církev posunula od roku 1933.

Pravdou je, že většina biskupů a morálních teologů odmítala tzv. „zneškodnění“ lidí s postižením, ale zajímavější je důvod proč toto odmítala. Nešlo o samotné osoby, ale o sexuální morálku církve. Na základě této morálky odmítali sterilizace, protože muži a ženy, kteří jsou sterilizováni, by se mohli oddávat bez zábran pohlavnímu životu, ze kterého nevznikne žádné potomstvo. Díky tomuto důvodu navrhovali biskupové, aby se tito lidé umístili do táborů podobných těm, které zřídil stát pro vězně.¹³

Z tohoto vyplývá, že představitelům církve nešlo o samotné lidi, ale o přísné dodržování církevních zákonů a morálky. Nikdo se nepozastavil nad tím, že sterilizace jsou proti člověku, tedy i Bohu, ale jen proti zákonu, který sepsali.

---

¹³ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str., str, str. 35

2.2 Nacistický program „Euthanasie“ : hrůzný krok zpět v historii

V předchozí kapitole jsme si představili, co předcházelo programu „Euthanasie“, který je uveden níže. Snahou nacistické ideologie bylo očistit čistou rasu a nedopustit zplevelení lidmi, kteří nejsou onou čistou rasou a tedy nemají předpoklady přivést na svět geneticky správně vybavené potomky. Samozřejmě v této práci zaměřím tuto kapitolu na osoby s postižením, nikoliv například na otázku konečného řešení Židů, i když by samozřejmě toto téma nemělo být zapomenuto či opomíjeno. Program „Euthanasie“ se dá chápat jako předstupeň vyhlazování evropských Židů.

Od začátku druhé světové války více než sterilizování byli vražděni pacienti různých psychiatrických zařízení, a to především ti, kteří měli „nálepku“ nevyléčitelně nemocných a byli neschopní práce. Všichni, kteří trpěli závažnou nemocí (postižením), - lidé, kteří byli dlouhou dobu umístěni v ústavním zařízení, osoby považovány za zločinné, či nebyli Němci. Všechny tyto skupiny byly evidovány a odborně posuzovány pomocí dotazníků. Díky tomu byla zřízena specializovaná byrokratická centrála pro usmrcování, která sídlila v Berlíně na adrese Tiergartennstraße 4. Proto pozdější označování vyvražďování nemocných a lidí s postižením nese označení „Aktion 4“.¹⁴

Rád bych, zde zmínil přednášku říšského ministra Fricka. Tuto přednášku měl na prvním sezení Rady expertů pro populační a rasovou

---

¹⁴ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str., str, str. 24

politiku dne 28. června 1933 a lze ji označit za počátky, které vedly k již sterilizacím a masovému vraždění lidí s postižení.

V této přednášce Frick mimo jiné uvádí, že je národ velice zatížen daněmi, sociálními dávkami, úroky, a proto stát bude muset zahájit přestavbu celého zákonodárství a snížení nákladů na méněcenné (...) Abychom navýšili počet dědičně zdravých potomků, musíme snižovat výdaje na méněcenné, asociály, dědičně nemocné a zamezit reprodukci dědičně zatížených osob. (...) ¹⁵*Každý má tolik práva, nakolik má hodnotu/cenu/význam pro národ...* ¹⁶

„Nemá přece smysl prodlužovat život novorozence, který přišel na svět jako monstrum a je přeurčen ještě před svým narozením k smrti.“ ¹⁷Tento výrok, který jsem zde uvedl, není z již zmiňovaného roku 1933 nebo v období nacistické nadvlády, ale z roku 1983 potažmo ze současnosti tedy konkrétně z roku 2014. Tato citace je vybrána z Časopisu zdravotnického práva a bioetiky, kde JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc. se tímto odkazuje na autora A. Rašla, který toto uvedl v roce 1983 na Československé medicínsko-právní konferenci. Dále ve svém tématu uvádí, že společnost, která našla vysoce lidské řešení pro přerušování těhotenství a tedy zásahu proti životu, musí nalézt odvahu k hledání východisek bezperspektivní budoucnosti těchto lidí, *jejichž psychický život by byl jen velmi málo podobný lidskému a úroveň*

---

¹⁵ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str., str. str. 74

¹⁶ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str., str. str. 74

¹⁷ *Časopis zdravotnického práva a bioetiky Ústav Státu a Práva* [online]. [cit. 2015-03-17]. ISSN ISSN 1804-8137. Dostupné z:<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/issue/view/10> , str.: 51

*inteligence velmi vzdálená od úrovně rozumu mnohých zvířat, a to legálním ukončením života již v průběhu těhotenství nebo bezprostředně po narození.*¹⁸

Na tomto příkladu jsem chtěl ukázat, že není vůbec těžké se ve smýšlení vracet více jak o padesát let zpět a možná ještě dále. Mám tím na mysli starověkou Spartu, kde byly prakticky hned po narození odstraňovány slabé děti, které by nezvládly tvrdou výchovu kvůli vojenské kariéře a ochraně státu.

Podle výzkumů bylo v rámci programu „Euthanasie“ na území Německé říše usmrceno asi 300 000 osob, z toho minimálně 196 000 psychicky nemocných a lidí s mentálním postižením. Je potřeba ještě uvést, že v obsazených polských, sovětských a francouzských oblastech bylo usmrceno navíc ještě 80 000 lidí z ústavů.¹⁹

Je až téměř neuvěřitelné, k jakým hrůzným věcem se lidé uchýlí pod nápoem ideologie, která již od svého začátku absolutně popírala jakákoliv lidská práva. Díky tragickým zkušenostem s druhou světovou válkou se 10. prosince roku 1948 schválila Všeobecná deklarace lidských práv, ze které později vycházejí další známé lidskoprávní dokumenty. Některé hlavní dokumenty uvedu v další části této práce a především se zaměřím na dokumenty, které přímo souvisejí s tématem této práce. Nyní následuje kapitola, která se bude přímo věnovat specifickým sexuality u lidí s lehkou a středně těžkou mentální retardací.

---

¹⁸ *Časopis zdravotnického práva a bioetiky Ústav Státu a Práva* [online]. [cit. 2015-03-17]. ISSN ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/issue/view/10>, str 50

¹⁹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1. str.,str. 75

3. Specifika sexuality a intimních vztahů u lidí s lehkou a střední mentální retardací

V této části bych rád uvedl specifika sexuality a intimních vztahů u lidí s lehkou a střední mentální retardací. Je velmi důležité si uvědomit, s jakými problémy se tito lidé potýkají. Většinou se uvedená specifika vytvářejí z vnějšího prostředí (společnost, instituce aj.). Psychosexuální vývoj jedince s mentálním postižením bývá odlišný od vývoje zdravého jedince. Jedním z důvodů mohou být vrozené dispozice, ale také zcela odlišný přístup k dítěti, které se narodí s handicapem. Rodiče již od narození překonávají mnoho překážek a řeší příliš problémů, které vznikají s daným postižením. V některých případech může nastat situace, kdy specifické působení na roli chlapce či dívky je menší, než u zdravých dětí. U dětí s těžším mentálním postižením vyrůstají následně asexuálně.²⁰ Projevy sexuálního vyžívání u lidí s mentálním postižením jsou mnohdy vnímány jako nepříjemné, či nežádoucí.²¹ V nástupu puberty je patrný rozdíl mezi tělesnou a psychosociální zralostí. Puberta může nastupovat v jiné době, než je zvykem u naší populace. Může nastoupit dříve ale i později. S tímto souvisí i změna začátku zájmu o sexuální život. V tomto období je potřeba zvýšená pozornost rodičů, či pečující osoby,

---

²⁰ VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203735., str. 136

²¹ DRÁBEK, Tomáš. *Partnerský a sexuální život osob se zdravotním postižením: publikace pro odborné sociální poradenství*. 1. vyd. Praha: Svaz tělesně postižených v České republice, 2013. ISBN 9788026052814.str 71

protože podceňování projevů začínající sexuality může vést ke vzniku vážných problémů.

Mentální retardace se vyznačuje, jak jsem již uvedl výše například sníženou schopností rozpoznávání společenských norem a zvyklostí a tudíž se často objevuje neskrývaná masturbace, nebo obnažování na veřejnosti, což může vyplývat z nedostatku soukromí. U některých osob se objevuje sexuální nutkání s prvky agresivity a jejich chování se může stát nebezpečné jak pro ně samotné, tak i pro okolí.²² Oproti tomu lidé s mentálním postižením se stávají často terčem zneužívání, které může nastat od rodinných příslušníků, pečující osoby nebo v případě využívání pobytových služeb spolubydlícího na pokoji. Nejen kvůli nebezpečí zneužívání těchto lidí je tedy velmi důležitá sexuální osvěta, o které se zmíním dále v této kapitole. Nyní uvedu specifika sexuality u jednotlivých stupňů mentálního postižení.

3.1 Specifika sexuality a intimních vztahů u lidí s lehkou mentální retardací

Osoby s lehkou mentální retardací se více pohybují v kolektivu vrstevníků než osoby s těžším mentálním handicapem a zažívají tak více běžné vztahy, i ty sexuální.²³ Sexuální touhy jsou většinou totožné s běžnou populací, ale jejich sexuální život se bez profesionální

---

²² DRÁBEK, Tomáš. *Partnerský a sexuální život osob se zdravotním postižením: publikace pro odborné sociální poradenství*. 1. vyd. Praha: Svaz tělesně postižených v České republice, 2013. ISBN 9788026052814. str.71

²³ VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203735., str 139

podpory bude dosti lišit.²⁴ Forma postižení umožňuje párové sexuální i partnerské chování. Důležitým bodem je, že vzhled těchto osob se nijak zásadně neliší od zdravé populace a že rozumová a biologická zralost jsou v neshodě. V párové sexualitě existují dva přístupy. Na jedné straně se můžeme setkat s větší promiskuitou, neporozumění zásadám věrnosti ve vztahu a na druhé straně s velkou závislostí na partnerovi spojenou s žárlivostí a majetnickým přístupem. Tito lidé si většinou přejí mít partnera a k tomu využívají výběrové strategie.²⁵

„Josefína často přichází s tím, že má nového partnera. Ráda o tom mluví a všem o něm říká. Když se však doptáváte na podrobnosti, zjistíte, že je to mladý muž, se kterým se setkala na nedávném víkendovém výjezdu s nějakou organizací. Tak si vyměnili telefonní čísla, dohodli si, že spolu chodí a teď si párkrát do týdne napíšu.“²⁶

Na tomto příkladu můžeme vidět, že se chce Josefína potvrdit svou „normalitu“ a zároveň riziko promiskuity, které jsem uvedl výše.

---

²⁴ THOROVÁ, Kateřina a Hynek JŮN. *Vztahy, intimita a sexualita lidí s mentálním handicapem nebo s autismem*. Vyd. 1. [i.e. 2.]. Praha: Asociace pomáhající lidem s autismem - APLA Praha, střední Čechy, 2012. ISBN 9788087690086. str. 40

²⁵ VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203735., str 139

²⁶ ZELENKOVÁ, Barbora. *Lidský důstojný zacházení se sexualitou osob s lehkou a středně těžkou mentální retardací*. 2010. Absolventská práce. Voš Jabok., str.43

3.2 |Specifika sexuality a intimních vztahů u lidí se středně těžkou mentální retardací

U těchto osob je navazování vztahů a sexuální život složitější, než u předešlého stupně postižení. Jsou zde patrné rozdíly mezi jednotlivci, a proto sexualita může být realizovaná ve více variantách. V případě, kdy nevzniká snaha o sblížení a pokud přetrvává raná fáze sexuálního vývoje, tak se pudové napětí vybíjí masturbací. V tomto je důležitá podpora ve hledání legitimních možností a objevování sexuální uspokojení. Pokud člověk s postižením neprojevuje zájem o sexualitu, neměl by se do tohoto tématu nutit. V případě, že je snaha o sblížení patrná, je velmi důležitá sexuální osvěta, předávání jasných a srozumitelných informací o lidském těle a jeho fungování. Je důležité sledovat sexuální projevy, aby neohrožovaly či neomezovaly ostatní lidi, sebe sama a nepůsobily negativně na okolí.²⁷

Osoby s lehkou i středně a těžkou mentální retardací mají potřebu navázání přátelských i intimních vztahů. Pro podložení uvedu jeden příklad z jednoho zařízení.

„Vedení zařízení pro ženy s mentálním postižením přijalo pozvání na ples, pořádaný i pro klienty několika dalších organizací za účelem možného seznámení a případného navázání vztahů. Ředitelka nabídla účast všem klientkám, ale zájem byl velmi malý. Asistentky zdůvodnily ředitelce nezájem o ples tím, že klientky jsou spokojené tak, jak jsou, a nemají potřebu někam jezdit a s někým se seznamovat. Mezi personálem převládal názor, že klientky myslí jen „na jídlo a na sebe“

---

²⁷ VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203735., str 139

a nejenže vztah nepotřebují, ale ani by ho kvůli své „sobeckosti“ nedokázaly udržet. Ředitelka nakonec odjela na ples pouze se dvěma klientkami. Ty po návratu ostatním vyprávěly své zážitky, hlavně o kontaktu s muži z jiného zařízení. Jedna z nich se seznámila s mladíkem, se kterým si začala dopisovat a mluvit o něm jako o svém příteli či partnerovi, a začala plánovat jejich další společné setkání. To se nakonec uskutečnilo až za rok na plese, kam tentokrát odjelo více než 30 klientek. Několik z nich navázalo na plese vztahy, které bohužel neměly kvůli podmínkám možnost se rozvíjet a udržovat. Vztahy se však pro klientky staly tématem číslo jedna a ples pro ně byl téměř nejvýznamnější událostí roku.“²⁸

Jako i u lidí bez postižení, můžeme nalézt jedince, kteří nemají potřebu párového soužití, či neprojevují žádné sexuální chování, ale těchto osob není mnoho, protože rozmnožování se a potřeba sounáležitosti patří k základním lidským potřebám.

---

²⁸ VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203735., str 115

3.3 Osvěta a vzdělávání v oblasti sexuality u osob s lehkou až středně těžkou mentální retardací

Každý člověk má právo na vzdělání v oblasti sexuality, rovněž tak i lidé s mentálním postižením. Informace pro běžnou populaci mohou být náročné a nejednoznačné a hůře vysvětlitelné pro tuto skupinu lidí. Tyto informace však mohou být i škodlivé, pokud si představíme, že jsou běžně dostupné různé videonahrávky se sexuální tematikou. Ty v sobě mohou obsahovat násilí, neobvyklé sexuální praktiky, či nepatřičné sexuální chování na veřejnosti. Člověk s mentálním postižením by pak tyto formy mohl brát za normální společenskou praxi, jelikož mu chybí souvislost a informace o tom, že daná sdělení nepoukazují na běžné společenské normy. Další riziko může vzniknout například z běžně vysílaných seriálů, kde je určitá nereálnost mezilidských vztahů.²⁹

Sexuální osvěta pro lidi s postižením bývá velmi často označována za zbytečnou a nadstandardní. Toto tvrzení předkládá, že jsou jiné důležitější oblasti života, kterým by se mělo věnovat přednostně. Ale právě osvěta v této oblasti napomáhá mnoha lidem s postižením naplňovat plnohodnotný život, který vychází právě ze vztahového nebo sexuálního naplnění jedince. Výsledkem zamlčování, nebo zkreslování informací o sexualitě může být dokonce újma na zdraví nebo zhoršení kvality života.³⁰

---

²⁹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012. ISBN 9788086057781. str. 430-431

³⁰ VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203735., str 139 str. 93-94

Osvěta a vzdělávání osob s lehkou až středně těžkou mentální retardací může pomoci odstraňovat nevhodné sexuální chování osob na veřejnosti, které vzniká z důvodu neinformovanosti. Významnou složkou je také předcházení rizika sexuálního zneužívání, a důležitost prevencí ochrany zdraví klienta. Kromě toho, že si klient odnese potřebné informace, měl by si také odnést soubor dovedností a návyků.³¹

Důležité je, aby si klient také přijal a pochopil základní informace. Jako například jestli jsem muž či žena, nebo zda jsem heterosexuál nebo homosexuál. Dále udávání vlastních hranic, kdo se mě může dotýkat, a kdo ne a mnoho dalších témat. Pochopitelně by se do tohoto vzdělávání nemělo nutit a mělo by být na svobodném rozhodnutí každého člověka.

3.4 Antikoncepce u lidí s lehkou a středně těžkou mentální retardací

V dnešní společnosti se stává normou užívání antikoncepčních prostředků k zabránění těhotenství. U lidí s mentální postižením v pobytových zařízeních je často využíváno antikoncepčních metod formou nařízení. Vše by mělo být pod dohledem odborníků a s písemným souhlasem opatrovníků či s informovaným souhlasem. Příkladem zařízení, kde využívají antikoncepčních prostředků je Domov Psáry laguna, kde je ve směrnici uveden oddíl antikoncepce:

---

³¹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012. ISBN 9788086057781.str. 431

a) Antikoncepční prostředky

Antikoncepce je důležitou součástí sexuálního života a sexuální výchovy klientů organizace **k ochraně proti nežádoucímu těhotenství a přenosným pohlavním nemocem**. Organizace zajišťuje sexuální výchovu klientů (podle stupně mentálního postižení a úrovně kognitivních schopností), trénink v používání antikoncepce, poradenství, odborné vyšetření lékařem specialistou (gynekologem, sexuologem) a zavedení vhodné antikoncepce vzhledem ke zdravotnímu stavu, stupni postižení, individualitě klienta a jeho ochotě a schopnosti spolupracovat.

Zavedení antikoncepce je podmíněno:

- odborným lékařským vyšetřením a doporučením specialisty (gynekologa, sexuologa, psychiatra),
- souhlasem opatrovníka, příp. zákonného zástupce v případě, že je klient zbaven nebo omezen ve způsobilosti k právním úkonům,
- informovaným souhlasem klienta.

b) Těhotenství a rodičovství

Cílem partnerského a sexuálního života klientů v naší organizaci není rodičovství. V preventivních programech a sexuální výchově bude Domov Laguna na klienty působit tak, aby **se těhotenství předešlo**.³²

Jak můžeme vidět na tomto příkladu, primárně je snaha o předcházení těhotenství u osob s postižením. K předcházení těhotenství se přiklání i Martina Venglářová, která v rámci semináře Přístup k sexualitě klientů v sociálních službách vyjadřuje názor, že tyto osoby

---

³² ADÁMEK, Jakub. *Směrnice ředitele Domova Laguna Psáry č. 28/2010*. Psáry, 2010.

by neměly mít děti. Samozřejmě poukazuje na jejich nezpochybnitelné právo na rodinu a jejich svobodné rozhodnutí. Obecně se snaží zařízení v ČR předcházet těhotenství. Důvodem často bývá menší schopnost pečování o dítě. Některé zařízení se snaží v rámci již zmiňované osvěty předávat informace o možnosti antikoncepce ale také o těhotenství a rodičovství. Pokoušejí se klientkám nasimulovat péči o novorozence a tím jim ukázat, jak moc je náročné pečovat o dítě. Ve většině případů samy klientky uznají či změní názor, že děti nechtějí. Zabránění těhotenství se souhlasem je opodstatněné pokud brání nezodpovědnému početí, kde nelze očekávat zodpovědné rodičovství. Snížená rodičovská kompetence může představovat hrozbu pro kvalitu života dítěte i pro blaho všech dětí.³³

V České republice zatím není sociální služba, která by napomáhala matce s postižením, které se narodilo dítě. Proto se často stává, že úlohu matky zastávají rodiče matky. „...Já už nechci další dítě, starat se o něj v 55 letech“...“ ale když se o něj nepostarám tak skončí v dětské domově a co potom...“³⁴

Rodičovství u lidí s mentálním postižením je velmi rozsáhlé téma, které zde dále nebudu rozvádět s ohledem na rozsah práce. Toto téma je kvalitním způsobem rozpracováno v bakalářské práci Barbory Zelenkové s názvem *Rodičovství a osoby s lehkou a středně těžkou mentální retardací* (2012).

---

³³ MANDZÁKOVÁ, Stanislava. *Sexuální a partnerský život osob s mentálním postižením*. Praha: Portál, 2013, 178 s. ISBN 9788026205029, str.: 94-95

³⁴ Účastnice Semináře o sexualitě, partnerství, rodičovství nejen podle nového občanského zákona, 14.11.2015

3.4 Shrnutí

V této kapitole jsem uvedl specifika sexuality a intimní vztahů u lidí s mentálním postižením. Existují patrné rozdíly v prožívání a navazování vztahů u lidí s mentálním postižením a běžnou populací. Avšak často bývají tyto rozdíly způsobeny vnějším prostředím. Jako u běžné populace nalezneme u těchto osob větší i menší potřebu navazování vztahů. Osvěta u osob s mentálním postižením je velmi důležitá nejenom k utvoření informací o sexualitě ale zároveň by měla sloužit jako prevence proti zneužívání ale i proti útokům na druhou osobu. V závěru kapitoly jsem se krátce věnoval antikoncepčním opatřením, které v dnešní době hojně využívají pobytová zařízení, která se snaží o zabránění těhotenství.

4. Práva lidí s mentálním postižením v souvislosti se sexualitou

V této kapitole se zaměřím na dokumenty, které se týkají práv lidí s mentálním postižením s ohledem na téma této práce. Jak jsem uvedl ve druhé kapitole, tak v historii byli spíše lidé s mentálním postižením na okraji společnosti a postrádali základní lidská práva. Prvním krokem pro uznávání lidských práv nejenom pro osoby s postižením se stala Všeobecná deklarace lidských práv. V této deklaraci se uvádí, že: „*Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv.*“ Tímto je stanoveno, že všichni lidé, tedy i lidé s postižením mají rovná práva. Tento princip je uváděn v mnoha mezinárodních dokumentech a v legislativě jednotlivých států. Přestože by tento princip měl být maximou pro všechny osoby, stále je důležité více podporovat osoby s postižením, jelikož tato skupina osob je zranitelnější než lidé bez postižení. K této podpoře slouží nejrůznější dokumenty. K hlavním mezinárodním dokumentům patří: Evropská sociální charta (Rada Evropy, 1961); Deklarace o právech lidí s mentálním postižením (OSN, 1971); Madridská deklarace (Evropský kongres, 2002); Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (OSN, 2006); Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením (OSN, 1993); Charta sexuálních a reprodukčních práv (IPPF, 1995); Deklarace sexuálních práv (1997). V České republice jsou těmito dokumenty např.: Listina základních lidských práv a svobod (ČNR, 1993); Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010 – 2014 (Vláda ČR, 2010); Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se ZP (2004).

4.1 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením: celostní lidskoprávní pojetí postižení

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením byla přijata OSN v prosinci roku 2006 a v září 2009 byla ratifikována Českou republikou. Je jedním z nejdůležitějších právních dokumentů, které se zabývají právy pro osoby se zdravotním postižením. Úmluva doplnila stávajících sedm základních lidskoprávních úmluv OSN. Je založena na principu rovnoprávnosti, zaručuje osobám se zdravotním postižením plné uplatnění všech lidských práv a podporuje jejich aktivní zapojení do života společnosti.³⁵ Účelem této Úmluvy „*je podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se zdravotním postižením a podporovat úctu k jejich přirozené důstojnosti*“. Tato úmluva řadí mezi osoby s postižením jedince, kteří mají: „*dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.*“³⁶ Postižení je vnímáno jako výsledek společenské praxe, kdy dochází ke střetu mezi osobami s poškozením (impairments) a bariérami, které vycházejí z postojů a podmínek prostředí. Tyto podmínky poté brání osobám s postižením plně a rovnoprávně se účastnit společenského života.³⁷ (Z tohoto vyplývá, že samotné postižení není součástí osoby s handicapem, ale utváří ho dané okolnosti a společnost. Osoby s postižením jsou tedy primárně postiženi normalitou.) Uvedené pojetí slučuje medicínský

---

³⁵ *V l á d n í á v r h, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací* [online]. Praha, 2007 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/51539/43806>

³⁶ Úmluva o právech osob s postižením, čl.1

³⁷ MILFAIT, René. Práva lidí s postižením. Inovační potenciál Úmluvy, In: www.is/TE/jabok.cz

model s modelem sociálním do modelu lidskoprávního. I proto se hovoří o transformaci paradigmatu v pohledu na tyto lidi.³⁸ Tento koncept přímo podporuje základní princip Úmluvy, a to především v článku 3: „*Respektování odlišnosti a přijímání osob se zdravotním postižením jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti*“.

Ve společnosti by měla být snaha o vnímání postižení až na druhém místě. Vždy by měla být osoba s postižením vnímána jako osoba s individuálními vlastnostmi a potřebami. Ono označení osoba s postižením by mělo být nápomocné danému jedinci. V případě lidí s mentálním postižením by toto označení mělo zaručovat srozumitelnost jazyka a sociálního prostředí, dále právo podporovaného rozhodování, jakožto rovnocenného prostředku činit volby a možnost využívat sociální služby, které se specializují na podporu dané klientely v nejrůznějších oblastech života. V této úmluvě se smluvní státy této dohody v čl. 23 odst. 1 zavazují učinit taková opatření, která zabrání diskriminaci osob se zdravotním postižením v oblasti rodiny, manželství, osobních vztahů, rodičovství a to s cílem zajistit:

a) *uznání práva všech osob se zdravotním postižením, které dosáhnou věku pro uzavření **manželství, uzavřít sňatek a založit rodinu** na základě svobodného a plného souhlasu budoucích manželů;*

b) *uznání práva osob se zdravotním postižením svobodně a zodpovědně rozhodnout o počtu svých dětí a jejich věkovém odstupu, stejně jako práva na přístup k věku odpovídajícím informacím, **sexuální výchově a výchově k plánovanému rodičovství**, a na poskytnutí nezbytných prostředků, které by jim umožnily uведенá práva realizovat;*

---

³⁸ ZELENKOVÁ, Barbora. *Lidský důstojný zacházení se sexualitou osob s lehkou a středně těžkou mentální retardací*. 2010. Absolventská práce. Voš Jabok., str.8

c) zachování reprodukčních schopností osob se zdravotním postižením, včetně dětí, na rovnoprávném základě s ostatními³⁹

Tento článek upravuje, jak jsem zde již zmínil závazek smluvních stran k odstranění diskriminace osob se zdravotním postižením, týkající se jejich manželství, rodičovství a osobních vztahů. Důležitá jsou především ustanovení týkající se práva osob se zdravotním postižením rozhodnout svobodně o svém rodičovství a počtu dětí, práv a povinností ve vztahu k adopcím a jiným formám náhradní rodinné péče a dále nároku na poskytnutí nezbytné pomoci při uskutečnění tohoto práva.⁴⁰

Dále se se smluvní státy této dohody v čl. 25 odst. 1 zavazují že:

*a) poskytují osobám se zdravotním postižením stejnou nabídku, kvalitu a standard bezplatné nebo dostupné zdravotní péče a programů, které jsou poskytovány ostatním, včetně péče v oblasti **sexuální a reprodukční medicíny** a obecných programů v oblasti veřejného zdraví;⁴¹*

Pro mnohé delegace bylo nesnadné připustit formulaci upravující právo na zdravotní péči v oblasti reprodukční medicíny a sexuologie, pro jiné, včetně EU, to však byla otázka zásadní. Nakonec se podařilo nalézt kompromisní znění textu, se kterým byly spokojeny a souhlasily obě strany.⁴²

Smluvní státy, které se zavázaly k plnění této úmluvy, nenaplňují dané povinnosti. Jen velmi sporadicky se setkáváme s

---

³⁹ Úmluva o právech osob s postižením, čl. 23

⁴⁰ *V l á d n í á v r h, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací* [online]. Praha, 2007 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/51539/43806>, str.6-7

⁴¹ Úmluva o právech osob s postižením, čl. 25

⁴² *V l á d n í á v r h, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací* [online]. Praha, 2007 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/51539/43806>, str.7

manželstvím u lidí s mentálním postižením a ještě méně se můžeme setkat s tím, že by tito lidé svobodně rozhodovali o svém rodičovství. Toto potvrzuje i Výbor OSN pro práva lidí s postižením, se ve svém závěrečném vyjádření k článku 23 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením vymezuje takto:

„Výbor je znepokojen, že opatření nového občanského zákoníku a zákona o sociálních službách a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí otevřeně umožňují omezení právní způsobilosti v záležitostech rodiny, zejména práva uzavřít manželství, na rodičovskou zodpovědnost a adopci.

Výbor doporučuje, aby tato opatření občanského zákoníku a zákona o sociálně-právní ochraně dětí byla zrušena, tak aby bylo zajištěno, že budou osoby se zdravotním postižením moci vykonávat své právo uzavírat manželství, svá rodičovská práva a právo na adopci na rovném základě s ostatními a že se podpůrné služby budou poskytovat rodičům se zdravotním postižením v komunitě. „⁴³

S tématem rodičovství souvisí i téma sexuality. Jelikož je téma rodičovství u lidí s mentálním postižením velmi rozsáhlé, nemohu se mu s ohledem na cíl práce více věnovat.

---

⁴³ Závěrečná doporučení k úvodní zprávě České republiky. In: *SNN v ČR* [online]. 2015 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.snnr.cz/file/dl10/Zaver-doporuc-Vyboru-OSN-pro-prava-OZP.doc>

4.1.1 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením a realizace v ČR

V této části bych se rád zmínil o realizaci Úmluvy v České republice, s ohledem na téma práce se zaměřím na čl. 23 a 25 Úmluvy o právech osob s postižením.

Jak jsem zde uvedl výše, v článku č. 23 je uvedeno právo osob se zdravotním postižením rozhodnout svobodně o svém rodičovství a počtu dětí, práv a povinností ve vztahu k adoptcím a jiným podobám náhradní rodinné péče a také nároku na poskytnutí nezbytné pomoci při uskutečnění tohoto práva. V zákonu č. 89/2012 sb. § 458 je sice uvedeno že: „Zákonný zástupce nebo opatrovník **není oprávněn za zastoupeného právně jednat v záležitostech týkajících se vzniku a zániku manželství, výkonu rodičovských povinností a práv**, jakož i pořízení pro případ smrti nebo prohlášení o vydědění a jejich odvolání.“. Ale v tomtéž zákoně v § 865 odst. 2 je uvedeno:“

Rozhodne-li soud o omezení svéprávnosti rodiče, rozhodne zároveň o jeho rodičovské odpovědnosti.“ Z toho vyplývá, že je možno zbavit osobu jeho rodičovské odpovědnosti. Jak zde bylo uvedeno, tak tímto je výbor OSN pro práva lidí s postižením znepokojen a doporučuje nápravu. Dále v čl. č. 23 je uvedeno, že osoby s postižením mají práva na přístup k věku odpovídajícím informacím o **sexuální výchově**.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo v roce 2010

Doporučení k realizaci sexuální výchovy v základních školách, kde

je věnována kapitola specifikům sexuální výchovy u žáků se

speciálními vzdělávacími potřebami. „**Považujeme za důležité**

upozornit na problematiku sexuální výchovy žáků se speciálními

vzdělávacími potřebami....“ “U žáků se zdravotním postižením je

třeba brát v úvahu jejich psychické zvláštnosti, projevující se např. ve

zpomaleném, či zúženém rozsahu vnímání, převahou mechanické paměti nad logickou, problémy s koncentrací, problémy v učení a zobecňování reality, nezralosti citů a oslabených volných vlastností a socializace“⁴⁴

Jak zde bylo uvedeno, Úmluva o právech lidí s postižením je jedním z nejdůležitějších právních dokumentů, které se zabývají právy pro osoby se zdravotním postižením. Cílem Úmluvy je snaha „přispět k odstranění hlubokého sociálního znevýhodnění osob se zdravotním postižením a na základě rovných příležitostí podporovat účast těchto lidí ve všech oblastech občanského, politického, hospodářského, sociálního a kulturního života.“⁴⁵ Práva v jednotlivých oblastech zastřešují obecné zásady, kam patří zejména: respekt k přirozené důstojnosti, nediskriminace, plné zapojení a začlenění do společnosti, respekt k odlišnosti, rovnost příležitostí, přístupnost, rovnoprávnost pohlaví⁴⁶. Tato úmluva se snaží poukázat na fakt, že lidé s postižením mají stejná práva jako lidé bez postižení a potřebují k naplnění těchto práv určitou pomoc a vyšší pozornost na plnění těchto práv od společnosti a institucí.

Nyní uvedu dva dokumenty, které se zabývají právy v oblasti sexuality a osobních vztahů. Následující dokumenty nejsou specifické pro osoby s postižením, ale jsou platné pro všechny jedince bez rozdílu.

---

⁴⁴ Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. 7.4.2016 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/10974/download/>

⁴⁵ Úmluva o právech osob s postižením, preambule

⁴⁶ Úmluva o právech osob s postižením, čl. 3

4.2 Charta sociálních a reprodukčních práv

Charta sociálních a reprodukčních práv byla schválena Ústřední radou IPPF (International Planned Parenthood Federation) a poté stvrzena členským shromážděním v listopadu 1995. IPPF je největší světová dobrovolná organizace pro plánování rodiny.⁴⁷ V chartě je vymezeno 12 práv, z nichž všechna jsou součástí mezinárodních dokumentů o lidských právech:

1. Právo na život;

2. Právo na svobodu a osobní bezpečnost;

„Každý má právo svobodně rozhodovat o svém sexuálním a reprodukčním životě, přičemž jedná s patřičným ohledem na práva ostatních.“

„Každý má právo na ochranu před sexuálním obtěžováním.“

„Každý má právo být chráněn před vnějšími faktory vyvolávajícími strach, hanbu, vinu, přesvědčení založená na mýtech a před dalšími psychologickými faktory, ovlivňujícími jeho sexuální reakci nebo narušujícími jeho sexuální vztahy.“

3. Právo na rovnost a ochranu před všemi formami diskriminace;

„Nikdo nesmí být diskriminován ve svém sexuálním a reprodukčním životě, pokud jde o přístup ke zdravotní péči a/nebo službách, z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví nebo sexuální orientaci, rodinného stavu, postavení v rodině, věku, jazyka, náboženského, politického nebo jiného

---

⁴⁷ Reprodukční práva. Asociace pro mezinárodní otázky. [online]. 4.4.2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Reproduk%C4%8Dn%C3%AD-pr%C3%A1va-HRC1.pdf>

smýšlení, národnostního či sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. “

„Každý má právo na stejný přístup ke vzdělání a informacím v zájmu zajištění svého zdraví a blaha, včetně přístupu k informacím, poradenství a službám týkajícím se sexuálního a reprodukčního zdraví a práv... “

4. Právo na soukromí;

„Každý má právo vyjádřit svou sexuální orientaci, aby mohl vést bezpečný a uspokojivý sexuální život, přičemž zachovává potřebný ohled na blaho a práva ostatních, bez obav z perzekuce nebo odpírání svobody, nebo společenských zásahů. “

5. Právo na svobodu myšlení;

„Každý má právo na svobodu myšlení a vyjadřování, pokud jde o jeho sexuální a reprodukční život. “

6. Právo na informace a vzdělání;

„Každý má právo na dostatečné vzdělání a informace, aby bylo zajištěno, že jakékoliv rozhodnutí týkající se jeho reprodukčního a sexuálního života, bude činěno s jeho plným, svobodným a informovaným souhlasem. “

7. Právo rozhodnout se, zda uzavřít sňatek a založit a plánovat rodinu

8. Právo rozhodnout se zda a kdy mít děti;

„Každý má právo na přístup k nejširší možné škále bezpečných, účinných a přijatelných metod regulace porodnosti. “

9. Právo na zdravotní péči a ochranu zdraví;

„Každý má právo na zdravotní služby v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví, jako součást základní zdravotní péče, které jsou komplexní, přístupné - jak finančně, tak geograficky - spolehlivé a

důvěrné, a které berou patřičný ohled na důstojnost a pohodu klientů. “

10. Právo využívat plodů vědeckého pokroku;

11. Právo na svobodu shromažďování a politickou účast;

„Každý má právo se shromažďovat a bojovat za sexuální a reprodukční zdraví a práva. “

12. Právo na ochranu proti mučení a špatnému zacházení.

„Každý má právo na ochranu před znásilněním, sexuálním násilím, sexuálním zneužíváním a sexuálním obtěžováním. “

Tato Charta vyjadřuje spojitost mezi základními lidskými právy a sexuálním a reprodukčním zdravím. Dal by se označit jako právní dokument, neboť vychází z uznávaných mezinárodních norem o lidských právech. Nyní uvedu Deklaraci sexuálních práv, která také vychází z této Charty.

4.3 Deklarace sexuálních práv

Deklarace byla přijata na 13. Světovém kongresu sexuologie ve Valencii v červnu 1997. Deklarace se vyjadřuje k otázkám sexuality a práv, které jsou s tímto spojené. Vybízí každou společnost k vytvoření takových podmínek, které by uspokojovaly potřeby plného rozvoje jednotlivce a respektovaly sexuální práva. V této deklaraci je uvedeno devět práv:

1. Právo na svobodu, která vylučuje všechny formy sexuálního násilí, vykořisťování a zneužívání kdykoliv a ve všech životních situacích. Boj proti násilí je sociální prioritou. Všechny děti by měly být chtěné a milované.

2. **Právo na autonomii, integritu a bezpečnost těla.** Právo zahrnuje kontrolu a požitek z našich vlastních těl bez mučení, mrzačení a násilí jakéhokoli druhu.
3. **Právo na sexuální rovnost.** Osvobození od všech forem diskriminace, náležitě ctít sexuální rozmanitost, bez ohledu na pohlaví, věk, rasu, společenskou třídu, náboženství a sexuální orientaci.
4. **Právo na sexuální zdraví,** včetně dostupnosti všech dostatečných zdrojů pro rozvoj výzkumu a potřebné znalosti HIV / AIDS a pohlavně přenosných chorob, jakož i další rozvoj zdrojů pro výzkum, diagnostiku a léčbu.
5. **Právo na široké, objektivní a faktické informace o lidské sexualitě** s cílem umožnit rozhodování o sexuálním životě.
6. **Právo na komplexní sexuální výchovu** od narození a během celého života. Všechny instituce by měly být zapojeny do tohoto procesu.
7. **Právo svobodně se sdružovat.** To znamená mít možnost uzavřít manželství, rozvést se a vytvořit další typy sexuálního soužití.
8. **Právo na svobodné a odpovědné rozhodnutí ohledně reprodukčního života,** počtu a době narození dětí a přístup k prostředkům regulace porodnosti.
9. **Právo na soukromí,** schopnost dělat samostatná rozhodnutí o sexuálním životě v souvislosti s osobní a sociální etikou. Racionální a uspokojivý zážitek sexuality je podmínkou pro lidský rozvoj.⁴⁸

Tato deklarace popisuje devět práv, která jsou platná pro všechny osoby bez rozdílu. Důležitým bodem v této deklaraci je bod devět a tím je právo na soukromí. Toto právo poukazuje na důležitost rozhodnutí o sexuálním životě, které musí být v souladu s osobní

---

⁴⁸ Valencia Declaration on Sexual Rights. Kinsey Institute. [online]. 4.4.2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.indiana.edu/~kinsey/resources/valencia.html>

etikou, což zahrnuje vlastní jednání a jedinec považuje za dobré a správné. Toto posuzování je naučené. Na tomto příkladu uvádím, jak může být špatně naučené chování problémem přijímáním společnosti. „*V zařízení se pracovníci dohodli, že dovolí svým klientům, aby je objímali, někdy i líbali. Protože již dříve klienti toto dělali rádi, pracovníci vyhodnotili situaci tak, že nechtějí jít proti „přirozenosti“ svých klientů. Model tohoto chování si však odnášeli i mimo zařízení. Chtěli objímat a líbat prodavačku v obchodě nebo pána, který venčil roztomilého psa. Z odmítavých reakcí lidí byli pak velmi překvapeni. Tím, že toto chování přenesli mimo zařízení a aplikovali ho do běžného života, si také pohoršili z hlediska toho, jak byli vnímáni veřejností v oné lokalitě.*“ Jak lze vidět na tomto příkladu, tak z pohledu klientů nebylo toto jednání nijak špatné, pracovníky dovolené. Nerozuměli, proč po celou dobu jejich chování bylo v pořádku a najednou ostatní lidé jim naznačují, že toto chování je zakázané. Důležité je si také uvědomit, že osobní etika je „osobní“ což znamená, že každý bude považovat za správné jednání takové jednání, které má naučené jako správné. Dále je zde uvedeno, že dělat samostatná rozhodnutí o sexuálním životě musí být v souladu se sociální etikou. A zde může vznikat problém mezi osobní etikou a sociální etikou. Osobní etika, jak jsem zde již uvedl je individuální a každý považuje za správné trochu něco jiného a sociální etika ukazuje morální zásady ve společnosti nebo v dané instituci. Pro lepší ilustraci střetu mezi osobní a sociální etikou uvedu velmi jednoduchý příklad. Například je to zařízení, které je zřizováno církví. Toto zařízení má křesťanské hodnoty, podle kterých bude hodnotit správné chování. Pokud klient tohoto zařízení bude považovat za správné sebeukájení a v zařízení mají sebeukájení zakázáno kvůli svým hodnotám je možné toto považovat za střet osobní

etiky (individuální) a sociální etiky (co považuje instituce za správné). Se sociální etikou bude také souviset právo na komplexní sexuální výchovu, které by mělo být od narození a během celého života.

Podle Deklarace by měly být všechny instituce zapojeny do tohoto procesu.

4.4. Shrnutí

V této kapitole jsem se zabýval dokumenty, které posilují postavení osob s mentálním postižením ve společnosti, ale také dokumenty, které jsou platné pro všechny ostatní jedince. Jako stěžejní dokument jsem zde zmínil Úmluvu o právech osob s postižením. Tato úmluva je jakousi reflexí a výsledkem vývoje pohledu na osoby s postižením. Tato úmluva se snaží docílit rovnoprávnosti osob s postižením se zdravou populací a zmiňuje potřebu posílení a zvýšenou ochranu práv těchto lidí ve společnosti. Úmluva vychází z mnoha dalších dokumentů. Některé z nich jsem zde zmínil. Jde například o Chartu sociálních a reprodukčních práv z roku 1995, kde jsou vedena jednotlivá práva z oblasti sociálních práv a sexuálních práv. Tato práva stojí na rovnoprávném základu a všechna vyjmenovaná práva jsou součástí mezinárodních dokumentů o lidských právech. Tudíž jsou platná pro všechny osoby. Na tuto Chartu navazuje Deklarace sexuálních práv, která se věnuje otázkám sexuality a práv, které jsou s tímto spojené. Důležitým pojmem je v této deklaraci právo na soukromí, kde se uplatňuje osobní etika a svobodné rozhodnutí.

Výše zmíněné dokumenty by měly být zavazující, avšak nalezneme stále jejich omezení, které může být v souladu se zákony daného státu. V Úmluvě o právech osob s postižením nalezneme v již zmiňovaném článku 23 odst. 1, že státy se zavazují učinit taková

opatření, která zabrání diskriminaci osob se zdravotním postižením v oblasti rodiny, manželství, osobních vztahů, rodičovství a to s cílem zajistit: ***zachování reprodukčních schopností osob se zdravotním postižením***. Přesto v zákonu č. 373/2011 sb. o specifických zdravotních službách, kde je uvedeno, že za určitých (především zdravotní důvody) podmínek lze provést sterilizaci osob, které jsou zbaveny způsobilosti k právním úkonům, pacientovi s omezenou způsobilostí k právním úkonům.: „Pacientovi zbavenému způsobilosti k právním úkonům, pacientovi s omezenou způsobilostí k právním úkonům tak, že není způsobilý posoudit poskytnutí zdravotních služeb, popřípadě důsledky jejich poskytnutí (dále jen „pacient zbavený způsobilosti k právním úkonům“), nebo nezletilému pacientovi lze provést pouze sterilizaci ze zdravotních důvodů, a to na základě:

- a) písemného souhlasu jeho zákonného zástupce (dále jen „zákonný zástupce pacienta“); tím není dotčeno ustanovení § 35 zákona o zdravotních službách,
- b) kladného stanoviska odborné komise a
- c) souhlasu soudu, který je místně příslušný poskytovateli.“

„Zdravotními důvody se rozumí takové nemoci nebo vady, u nichž existuje vysoká míra pravděpodobnosti vážného ohrožení zdraví nebo života v důsledku těhotenství nebo porodu nebo zdravého vývoje plodu nebo zdraví nebo života budoucího dítěte.“⁴⁹

Tento postup by měl být až krajní situací, ale nyní bychom si mohli klást otázku, zda není možnost zneužití tohoto zákona vůči lidem s postižením a nějakou formou odkazovat na zmiňovaný zákon Gesetz

---

⁴⁹ Zákon o specifických zdravotních službách. *Ministerstvo zdravotnictví České republiky*. [online]. 30.6.2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/legislativa/dokumenty/specificke-zdravotni-sluzby_6101_1786_11.html

zur Verhütung erbkranken Nachwuchses z nacistického režimu, který jsem zmiňoval ve druhé kapitole. Ovšem tato práce nemá za úkol si klást tyto otázky. Zákon o specifických zdravotních službách není jediným dokumentem, který za určité podmínky může porušovat určitá práva. Tímto se budu zabývat v další kapitole.

5. Římskokatolická církev jako příklad morálně vyhraněného prostředí a postoj k tématu sexualita a intimní vztahy

V této kapitole se zaměřím na postoje Římskokatolické církve k sexualitě a intimních vztahů mezi lidmi. Především zde uvedu několik dokumentů, které se k problematice vztahují.

Jak jsem uvedl v předchozích kapitolách, lidé s mentálním postižením nemají jinou či nějak postiženou sexualitu a potřebu prožívání vztahů. Lidé s postižením jako lidé bez postižení potřebují být milováni a cítit blízkost druhého. Toto potvrzuje i Kompendium sociální nauky církve (dále KCNS), kde je k lidem s postižením uveden článek 148, který mimo další důležité pojmy jako je respekt, rovnocennost a nediskriminace lidí s postižením uvádí že: „Také hendikepovaná osoba potřebuje milovat a být milována, potřebuje něhu, blízkost a intimitu,“⁵⁰ „a to podle svých vlastních možností a při respektování mravního řádu, jenž je totožný pro zdravé i pro ty, kdo jsou nositeli postižení“⁵¹. Mravní řád v kontextu tématu v této kapitole může znamenat Dekalog či Katechismus Katolické církve a jiné dokumenty, dle kterých by se měl správný příslušník katolické církve chovat či jednat.

Tímto příkladem z KSNC jsem chtěl poukázat na to, že lidé s postižením i bez postižení, podléhají stejným podmínkám daných

---

⁵⁰ Jan Pavel II. Poselství mezinárodnímu sympoziu in *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 9788071950141, str 103

⁵¹ *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 9788071950141, str 103

dokumentů Katolické církve. Nyní uvedu důležité dokumenty, které se zabývají tématem sexualita a intimní vztahy mezi lidmi.

5.1 Dokumenty Římskokatolické církve

Existuje mnoho církevních dokumentů, které se týkají oblasti vztahů a sexuality. Předmětem této kapitoly ani této práce není však všechny popsat ale vybrat a objasnit nejdůležitější a tak přiblížit již zmiňovaný postoj církve k dané problematice.

5.1.1 Katechismus katolické církve

Katechismus se snaží podat systematický a souhrnný výklad podstatných a základních složek katolického učení, jak o víře, tak o morálce. A to vše na pozadí 2. vatikánského koncilu a celkové tradice církve. Hlavními zdroji jsou svatí Otcové, Písmo svaté, liturgie a učitelský úřad církve. Tento katechismus je především určen těm, kteří jsou zodpovědní za katechezi (výchova k víře). Má být tedy prostředkem k plnění úkolu učit Boží lid, a zároveň má být užitečnou četbou pro věřící křesťany.⁵² Tento katechismus je rozdělen na čtyři části: vyznání víry, svátosti víry, život podle víry a modlitba podle víry. Dále je rozdělen na jednotlivé oddíly, které jsou opatřeny články. Celý katechismus je ještě rozčleněn na jednotlivé paragrafy. Vzhledem k tématu práce se budu zabývat především třetí částí: život podle víry, kde je uveden druhý oddíl s názvem Desatero Božích přikázání a to konkrétně šesté přikázání. Toto přikázání je překládáno nejčastěji jako

---

⁵² *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326, str.17

„nesesmilníš“. Není jednoznačně uvedeno s kým, že se nemá smílit a není přímo tedy jasné, zda se má pomýšlet na sexuální oblast či ke vztahu k Bohu.⁵³ Přesto v tomto katechismu je jednoznačné, že jde o oblast sexuality, pohlavnosti, intimních vztahů a manželství.

„Každý člověk, ať muž či žena, musí uznat a přijmout svou vlastní pohlavnost. Tělesné, mravní a duchovní odlišení i vzájemné doplňování je zaměřeno na dobro manželství a na rozvoj rodinného života. Harmonie dvojice i společnosti zčásti závisí na způsobu, jakým se mezi pohlavími prožívá vzájemné doplňování, potřeba vzájemné pomoci a opory.“⁵⁴ Pohlavnost člověka je naprosto přirozená podstatná v životě každého z nás již od počátku. „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1,27); „ A Bůh jim požehnal a řekl jim: „ plodte se a množte se...“ (Gn 1,28); „ v den, kdy Bůh stvořil člověka, učinil jej k podobě Boží. Jako muže a ženu je stvořil, požehnal jim a v den, kdy je stvořil, dal jim jméno Adam, to je člověk“ (Gn 5,1-2). „Sexualita je základní složkou osobnosti, jedna z forem jejího bytí, projevování se, sdílení s druhými, cítění a vyjádření žité lidské lásky“⁵⁵ Sexualita a pohlavnost je dobrá a naprosto přirozená každému člověku bez rozdílu. Dále v druhém oddíle je uvedeno téma povolání k čistotě. „Čistota vyjadřuje zdařilou integraci pohlavnosti v člověku a tím vnitřní jednotu člověka v jeho tělesném a duchovním bytí.“⁵⁶ „Čistá osoba uchovává všechny síly života a lásky, které jsou v ní, nedotčené. Taková integrita

---

⁵³ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 151

⁵⁴ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326, str.: 569

⁵⁵ *Lidská sexualita: pravda a význam : zásady pro výchovu v rodině*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 8071924954, str.:10

⁵⁶ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326, str.:569

zabezpečuje jednotu osoby; vzpírá se každému chování, které by ji zraňovalo. Nepřipouští ani dvojí život, ani dvojsmyslnou řeč.“⁵⁷ Čistota vyžaduje poměrně velké sebeovládání. Možnosti jsou jenom dvě: první je, že se naučíme poroučet svým vášním a dosáhneme klidu, anebo se necháme jimi pohltit a budeme nešťastni. Sebeovládání je „dlouhodobé dílo“, které nikdy není u konce. Člověk by si nikdy neměl myslet, že tohoto cíle navždy dosáhl. Úsilí, které je zapotřebí, pokaždé začíná novým obdobím života. Zmiňované úsilí může být v určitých obdobích větší, především v těch kdy se vytváří osobnost.⁵⁸ „Každý pokřtěný je povolán k čistotě. Křesťan „se oblékl v Krista“, vzor každé čistoty. Všichni věřící jsou povoláni, aby vedli čistý život podle svého zvláštního životního stavu. Při křtu se křesťan zavázal prožívat svá citová hnutí v čistotě“⁵⁹ Zvláštním životním stavem je zde myšleno panenství či zasvěcený celibát, který představuje vhodný způsob jak se oddat nerozděleným srdcem Bohu. U jiných je důležitý a určující mravní zákon a také to, zda jsou osoby ve svazku manželském nebo svobodní. Ve svazku manželském jsou povoláni žít manželskou čistotou a ti, kteří nejsou sezdáni zachovávat čistotu ve zdrženlivosti.⁶⁰ Jak zde bylo uvedeno, je několik možností jak prožít život v čistotě. Ani jedna z těchto možností by neměla být podceňována nad druhou. Ti, kteří nejsou v manželství a čekají na své pravé partnery nebo se stali vdovci či vdovami a chtějí dodržet čistotu, musí žít ve zdrženlivosti. Hans Rotter ve své knize *Sexualita a křesťanská morálka* uvádí kromě těchto

---

⁵⁷ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326, str.:570

⁵⁸ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326, str.:570

⁵⁹ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326, str.:572

⁶⁰ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326, str.:572

skupin osob, které žijí nedobrovolný a neúmyslný život bez manželství, také osoby s postižením. „Nakonec zmiňme ještě obzvlášť trpící skupinu lidí, totiž různé postižené, kteří na základě svého postižení nemohou o manželství uvažovat. Tito lidé to dnes mají obzvlášť těžké, protože žijí ve světě, který sexualitu výrazně zdůrazňuje, který na erotiku a sexualitu neustále poukazuje v mediích, obzvlášť v reklamě. Postižení často velmi bolestivě zakoušejí, že jsou z tohoto světa vyloučeni.“⁶¹ Dle autora lidé s postižením nemohou uvažovat vůbec o manželství a uvádí, že tito lidé jsou z tohoto světa vyloučeni. Uvádí také příklad šestnáctiletého chlapce, kterému se zalíbila spolužačka, která neměla postižení. Tato spolužačka se často chlapce zastávala a pomáhala mu. Chlapec se rozhodl, že dívce vyzná lásku a dívka mu jí neopětovala. Chlapec tento příběh vyprávěl i s dodatkem, že velmi podobnou situaci zažil a údajně pochopil, že se takovýchto vztahů musí vzdát. Autor dospívá k názoru, že je důležité, aby člověk dospěl k jasnému buď- anebo. Buď hledání partnera a trápení se anebo jako v příběhu vzdát se dalších vztahů. Z celého textu vyplývá, že lidé s postižením jsou odkázáni tedy žít zdrženlivě.

Z výše uvedeného vyplývá, že intimní poznání muže a ženy je možné pouze ve svazku manželském. Toto potvrzuje i katechismus: „Sexualita, při níž se muž a žena navzájem darují úkonem, který je vlastní a vyhrazený manželům, naprosto není něco čistě biologického, ale týká se nejvnitřnějšího jádra lidské osoby jako takové. Uskutečňuje se opravdu lidským způsobem jenom tenkrát, když je začleněna do lásky, s jakou se muž a žena sobě navzájem až do smrti bezvýhradně

---

⁶¹ ROTTER, Hans. *Sexualita a křesťanská morálka*. Praha: Vyšehrad, 2003. Cesty (Vyšehrad). ISBN 8070216697, str.:89

zavazují...“⁶². Zde by se dalo polemizovat, zda jen v manželství je sexualita začleněna do lásky a mimo něj do lásky začleněna není. Uvedl jsem zde sexualitu mimo manželství. Tento stav označuje katechismus v paragrafu 2353 jako smilstvo a následně vysvětluje tento pojem. „Smilstvo je tělesné spojení svobodného muže se svobodnou ženou, kteří neuzavřeli manželství. Závažně odporuje důstojnosti osob a lidské pohlavnosti, přirozeně zaměřené jak na dobro manželů, tak na plození a výchovu dětí. Kromě toho je to těžké pohoršení, jestli se tím mravně kazí mládež.“⁶³ Velkým problémem nejenom v tomto paragrafu, ale v celém katechismu je nedostatečné vysvětlení pojmů, které mohou být i samostatně velmi problematické k náhledu na ně a k interpretaci daného pojmu. V tomto paragrafu shledávám zásadní problém v pojmu důstojnost osob. S pojmem lidská důstojnost se setkáváme jako s hlavním argumentem v etických a právních diskusích a nalezneme je v mnoha dokumentech. Složitá situace nastává při pokusu vysvětlení tohoto pojmu a vysvětlení toho, když se uvádí, že lidská důstojnost je porušována. Často se stává, že je sporný rozsah i dosah ochrany zajištěné lidskou důstojností a stanovení jednání, které jsou v souladu či rozporu s lidskou důstojností.⁶⁴ Ne zřídka se stává, že církve užívá pojem lidská důstojnost v jiném kontextu. Což nejspíše bude tento případ. „Například církve často užívají principu lidské důstojnosti při odůvodnění svých morálních stanovisek.“⁶⁵ Pokud bych se vrátil ke zmiňovanému paragrafu, z něhož lze vyčíst vzájemné porušení

---

⁶² *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326, str.: 574

⁶³ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326, str.: 573

⁶⁴ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.:265

⁶⁵ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.:266

lidské důstojnosti a pohlavnosti, které nastává při úplném odevzdání dvou osob, tento paragraf nejenom že nevysvětluje pojem, ale nepoukazuje na fakt, že nesezdaní lidé mohou sdílet lásku a být k sobě upřímní jak na psychické tak i na fyzické rovině. Automaticky tak zahrnuje intimní život svobodných. Zároveň tělesné spojení svobodného muže se svobodnou ženou staví na stejnou úroveň porušování čistoty, kam podle katechismu patří například chlípnost, pornografie, prostituce a znásilnění. „V dopisu jsem vám napsal, abyste se nestýkali se smilníky. Nemyslel jsem ale vůbec smilníky tohoto světa ani lakomce, vydřiduchy nebo modláře – vždyť to byste museli ze světa utéci! Teď vám tedy píšu, abyste se nestýkali s někým, kdo si říká bratr, ale je to smilník, lakomec, modlář, pomlouvač, opilec nebo vydřiduch. S takovým ani nejezte. Proč bych měl soudit ještě ty venku? Nemáte snad soudit ty, kdo jsou uvnitř? Ty venku bude soudit Bůh. „Toho zlého vylučte ze svého středu.“(1 K 5, 9-13). Přístup k nesezdaným lidem, kteří přijali Krista, a chtěli se intimně poznat, byl již v dřívějších dobách srovnáván s lakomstvím, modlářstvím, pomlouvačstvím a dalšími. Shrnutí, a co vyplývá z katechismu pro osoby s postižením, uvedu v závěru této kapitoly. Nyní uvedu další církevní dokument, který pomůže rozklíčovat postoj církve k sexualitě a intimním vztahům mezi lidmi.

5.1.2 Kompendium sociální nauky církve

Tento dokument byl vypracován z pověření Svatého otce Jana Pavla II. Tímto dokumentem má být souhrnným a vyčerpávajícím

způsobem vysvětlena sociální nauka církve.⁶⁶ Kompendium se postupně věnuje důležitým sociálním oblastem, jako je rodina, lidská práce, ekonomický a politický život společnosti, mezinárodní vztahy, ochrana životního prostředí, podpora míru a také neopomíjí úlohu církve ve společnosti.

V kompendiu je uvedeno že láska bytost je stvořena pro lásku a bez ní nemůže žít. Dále se k tomuto vyjadřuje, že láska se projevuje v úplném sebedarování a doplňování se dvou osob a tudíž nemůže být láska pouze omezena na pocity, emoce a tím méně na sexuální vyjádření. Společnost vnáší do lásky a sexuality více povrchnosti a tím je ještě více důležité zvěstovat a dosvědčovat, že⁶⁷ „pravda manželské lásky a sexuality existuje tam, kde se uskutečňuje plné a naprosté sebedarování osob, charakterizované jednotou a věrností.“⁶⁸ Z tohoto vyplývá, že láska je nedílnou součástí každého z nás, ale svého vrcholu a upřímnosti dosáhne až v manželství. V další části připomíná již zmiňovanou v katechismu důležitost pohlavnosti člověka a důrazně připomíná svou nauku. „ Každý člověk, ať muž či žena, musí uznat a přijmout svou pohlavnost“. Tělesné, mravní a duchovní doplňování i odlišení je orientováno na dobro manželství a na rozvoj rodinného života.⁶⁹ V tomto dokumentu je uveden jako základní kámen a nejvyšší hodnota společnosti manželství a rodina.

---

⁶⁶ *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 9788071950141, str 15

⁶⁷ *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 9788071950141, str 155

⁶⁸ *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 9788071950141, str 155

⁶⁹ *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 9788071950141, str 156

5.1.3 Prohlášení Persona Humana

Kongregace pro nauku víry vydalo prohlášení Persona Humana o některých otázkách sexuální etiky. V tomto prohlášení se přímo zabývá nejdůležitějšími otázkami týkající se sexuality. Účelem tohoto prohlášení je připomenout církevní učení v některých zvláštních bodech, protože si církev uvědomuje, jak je nutné a neodkladné postavit se proti některým hrubým omylům a odchýlným postojům i názorům, které je značně rozšiřují.⁷⁰ Je zde uvedeno, že věřící křesťan je obklopen velkými mravními zkouškami. A podotýká že, „církev nemůže zůstat lhostejná vůči tomuto názorovému zmatku a mravní uvolněnosti. Jde opravdu o velmi důležitou otázku, jak pro osobní život věřících, tak i pro celkový společenský život v naší době.“⁷¹ Dále poukazuje na důležitost objektivního mravního řádu, tedy chování k Bohu a k druhým, který je neměnný přesto, že se mění společnost. Dalšími tématy jsou homosexuální jednání, masturbace, mravní závažnost hříchu proti čistotě, ctnost čistoty a pohlavní styk před manželstvím. K posledně jmenovanému se toto prohlášení uvádí příklad z pohledu společenského názoru, „kdy mnoho lidí se dovolává práva na pohlavní styk již před manželstvím, alespoň v těch případech,

---

⁷⁰ Persona humana. *Teologie těla*. [online]. 11.6.2016[cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://teologietela.paulinky.cz/_d/Persona-humana-_Kongregace-pro-nauku-viry__1975.pdf, str.:3

⁷¹Persona humana. *Teologie těla*. [online]. 11.6.2016[cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://teologietela.paulinky.cz/_d/Persona-humana-_Kongregace-pro-nauku-viry__1975.pdf, str.:1

kdy pevná vůle uzavřít manželství a vzájemný citový svazek, do určité míry již manželského rázu, vyžadují tento styk jako naplnění, které považují za přirozené, a to hlavně tehdy, jestliže uzavření manželství brání vnější okolnosti...⁷² Tento názor společnosti je dle tohoto prohlášení v rozporu s křesťanským učením, podle něhož každý lidský pohlavní styk se má dít jen v rámci manželství.⁷³ Ve skutečnosti však, ať jsou jakkoliv trvanlivé úmysly těch, kdo již konají tyto předčasné styky, zůstává pravdou, že takový styk není opravdově zajistit osobní vztah mezi mužem ženou v celé jeho upřímnosti a věrnosti, a obzvláště jej nedokáže ubránit před rozmary a výstřelky.⁷⁴ Pohlavní spojení je tedy nedovolené, jestliže před ním nebyl uzavřen mezi mužem a ženou trvalý celoživotní svazek. Takové je tedy církevní pojetí a učení o této otázce.⁷⁵ Zde je tedy vidět jasné stanovisko tohoto prohlášení a to, že pohlavní spojení svobodného muže a svobodné ženy je zakázáno a povoleno je jen v manželství. Z uvedených dokumentů je zřejmé, že pro intimní soužití je důležitý svazek mezi mužem a ženou. Pro úplné dokreslení postoje Římskokatolické církve k sexualitě a intimních vztahů mezi osobami bez postižení i s postižením uvedu a krátce představím kodex kanonického práva.

---

⁷² Persona humana. *Teologie těla*. [online]. 11.6.2016[cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://teologietela.paulinky.cz/_d/Persona-humana-_Kongregace-pro-nauku-viry__1975.pdf, str.:4

⁷³ Persona humana. *Teologie těla*. [online]. 11.6.2016[cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://teologietela.paulinky.cz/_d/Persona-humana-_Kongregace-pro-nauku-viry__1975.pdf, str.:4

⁷⁴ Persona humana. *Teologie těla*. [online]. 11.6.2016[cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://teologietela.paulinky.cz/_d/Persona-humana-_Kongregace-pro-nauku-viry__1975.pdf, str.:4

⁷⁵ Inocenc IV., list *Sub catholicae professione* z 6. března 1254: DS 835; Pius II., tvrzení odsouzená v listě *Cum sicut accepimus* z 14. listopadu 1459: DS 1367; dekrety Posv. officia z 24. září 1665: DS 2045; z 2. března 1679: DS 2148; Pius XI., enc. *Casti connubii*: AAS 22 (1930), 558-559. in Persona humana. *Teologie těla*. [online]. 11.6.2016[cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://teologietela.paulinky.cz/_d/Persona-humana-_Kongregace-pro-nauku-viry__1975.pdf, str.:4

5.1.4 Kodex kanonického práva

Kodex kanonického práva, jako prvotní zákonodárný dokument církve, spočívá na právním a zákonodárném odkazu Božího zjevení a církevní Tradice, který slouží k zachování pořádku, jak v životě jednotlivců, společenství, tak i univerzální činnosti církve. Jeho účelem je dále učinit takový pořádek v životě společenství církve, který dá přednost lásce, milosti, charizmatům a přispěje k celkovému duchovnímu růstu věřících. Vrcholem celého kodexu a zároveň nejvyšším zákonem v církvi však i nadále zůstává zřetel na spásu duší.⁷⁶ Kodex kanonického práva není v prvé řadě zdrojem akademických debat, jeho cíl je praktický. Kánony nejsou jen informace nebo moudrá doporučení. Kánony se musí zachovávat.⁷⁷ Kodex obsahuje 1752 tzv. kánonů, které jsou rozděleny na jednotlivé celky. K tématu manželství se mimo jiných vztahuje kánon 1055, kde je uvedeno: „Manželskou smlouvu, kterou muž a žena vytvářejí mezi sebou celoživotní společenství, zaměřenou ze své přirozenosti k dobru manželů, plození dětí a jejich výchově, povýšil Kristus Pán mezi pokřtěnými na svátost.“⁷⁸ Pro téma této práce

---

⁷⁶ Codex iuris canonici. *Katopedia*. [online]. 11.6.2016 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://www.katopedia.cz/index.php?title=Codex_iuris_canonici

⁷⁷ Jan Pavel II, apoštolská konstituce *Sacrae disciplinae leges*, 25. ledna 1983: „*Canonicae leges suapte natura observantes exigunt.*“ In *Vliv koncilu na kanonické právo. Teologické texty*. [online]. 11.6.2016 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Vliv-koncilu-na-kanonicko-pravo.html>

⁷⁸ Kodex kanonického práva. *katolik.cz*. [online]. 11.6.2016 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: <http://web.katolik.cz/feeling/library/Kodex.pdf>

je důležitý kánon 1095, kde je uvedeno, že: „Neschopni k uzavření manželství jsou ti, kteří: nemají dostatečné užívání rozumu.“⁷⁹

Tento kánon tedy určuje, že neschopni vyjádření platného manželského souhlasu jsou ti, kdo postrádají dostatečné užívání rozumu. Nedostačující užívání rozumu mají osoby dětského věku a lidé postižení duševní chorobou, nedostatečného rozumového rozvoje a také lidé stížení přechodnou aktuální ztrátou vědomí. Nejčastější příčinou je duševní nemoc.⁸⁰ Osoby, takto nemocné mohou mít světlá období, v nichž se nemoc neprojevuje. Jasná období mohou být normální jen zdánlivě, proto nejsou garancí odstranění nemoci. Pro platnost manželství není rozhodující, o jakou duševní poruchu se jedná, ale rozhodující je zjištění míry neschopnosti a zodpovědnosti vzhledem k manželství.⁸¹ Posouzení závažnosti nemoci v daném případě přísluší lékař – znalci.⁸² Zmíněný kánon 1095 se dotýká i cílové skupiny v této práci, tedy osob s lehkým a středně těžkým postižením.

---

⁷⁹Kodex kanonického práva. *katolik.cz*. [online]. 11.6.2016 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: <http://web.katolik.cz/feeling/library/Kodex.pdf>

⁸⁰ POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, str. 45. in POPILKOVÁ, Miloslava. *Občanský rozvod a církevní nulita manželství*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

⁸¹ ŠKURKA, E. *Manželské právo*, str. 52 in POPILKOVÁ, Miloslava. *Občanský rozvod a církevní nulita manželství*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

⁸²CIC 1983, c. 1680. in POPILKOVÁ, Miloslava. *Občanský rozvod a církevní nulita manželství*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

5.1.5. Shrnutí

Z této kapitoly vyplývá, že Římskokatolická církev má pozitivní postoj k pohlavnosti, sexualitě a intimním vztahům mezi lidmi, které jsou od přirozenosti dány od Boha každému z nás. Avšak k prožívání intimních vztahů na úrovni tělesného propojení mezi mužem a ženou se staví církev velmi jednoznačně. Sebedarování výlučně patří do manželství, kde je zaručena odevzdanost, závazek, jistota, jednota a skutečná naplněná láska, mezi mužem a ženou, kterou nespatřují ve vztazích mimo manželství. V prohlášení Persona Humana, které jsem uvedl výše je řečeno, že každý lidský pohlavní styk se má dít jen v rámci manželství. Z dokumentů také plyne, že manželství a rodina je jednou z nejvyšších hodnot církve. Manželství se prolíná všemi zmíněnými dokumenty včetně kodexu kanonického práva. V předchozí kapitole jsem se zabýval právními dokumenty, které se týkaly práv osob s lehkou a středně těžkou mentální retardací s ohledem na téma sexuality a intimních vztahů. Tyto dokumenty vyznačují jasná práva těchto lidí v oblasti sexuality a nejsou k naplňování sexuálních práv žádné další určující podmínky kromě zákonných norem. Pokud sloučím tyto dvě kapitoly zabývající se právními dokumenty a církevními dokumenty mohu dospět k určitému závěru: Za určitých podmínek může církev porušovat právní dokumenty daného státu či území a tím porušovat lidská práva, které byly uvedeny v příslušné kapitole. Pro ilustraci uvádím příklad, který může nastat. Jak je zvykem v (nejen) katolických rodinách nechají rodiče dítěte „pokřtít“ – Svátost křtu. Touto svátostí se jedinec stává součástí dané církve a tím spadá pod morální učení církve a je jeho povinností jednat v mezích církevního práva. Rodiče ani jiní nemusejí znát skutečnost, že potomek může trpět určitou formou mentálního postižení a to do takové míry, že

v dospělosti nebude mít „dostatečné užívání rozumu“. Tímto mu může být dle kodexu kanonického práva odepřen vstup do manželství. Jak jsem výše uvedl, manželství je podmínkou pro tělesné odevzdání se druhé osobě a je podmíněno sňatkem. Z toho vyplývá, že člověk s mentálním postižením, který nemá dostatečné užívání rozumu, je odkázán žít ve zdrženlivosti.

6. Teologicko-etické aspekty

Proto, abychom se mohli zabývat teologicko-etickými aspekty, je zapotřebí nejdříve uvést co je teologická etika. Toto vysvětlení je důležité k porozumění dalšího textu v této práci.

6.1 Vymezení oboru Teologická etika

Již ze samotného názvu „Teologická etika“ vyplývá, že se jedná o etiku, která souvisí s teologickými zkušenostmi a obsahy. Zaměřme se však nyní na její charakteristiku a specifika. Teologická etika vychází z poznatků a argumentací obecné či filosofické etiky, od které se učí. Typickým rysem teologické etiky je multidisciplinární přístup, který vede k interdisciplinárnímu řešení a působení, který by směřoval k humánnímu, lidsky důstojnému utváření lidské praxe.⁸³ Teologická etika tedy nevyvozuje závěry o dobrém či správném rozhodování a jednáním svévolně sama, ale naslouchá zkušenostem a znalostem z pohledu různých disciplín. Specifické na teologické etice je, že její východisko a kontext pramení křesťanského poselství. A dále její reflexe a prožívání, kde biblická svědectví a zprávy zaujmají postavení nejdůležitějších normativních pramenů.⁸⁴ „Důležitým tématem a úkolem základní (fundamentální) teologické etiky bude proto význam

---

⁸³ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 39

⁸⁴ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 57

křesťanského poselství a víry pro etickou reflexi a mravní jednání a mravní utváření lidské praxe.⁸⁵ Teologická etika je specifikací etiky, kterou nelze chápat jako speciální oblast v teologii jako celku nebo její speciální výraz. Teologickou etiku je nutno chápat jako etickou reflexi na základě křesťanského poselství a křesťanské, biblicky založené, víry. Teologická etika vychází z lidské praxe a jejího etického i morálního posouzení, k čemu se snaží přispět z křesťanského pohledu, jako ve světle evangelia“ či „horizontu křesťanské víry“, kterou je nutno nadále rozvíjet a vysvětlovat.⁸⁶ Propriem v teologické etice, tedy to co označujeme za jedinečné, je *rozhodnutí se pro osobu Ježíše Krista*, z jehož pak následně vyplývají rozhodnutí pro porozumění člověku (lidská důstojnost, podobenství, rovnost) a horizont smyslu (Bůh jako stvořitel volající člověka k odpovědnosti, Bůh - garant smyslu individuálního lidského života). Z tohoto popisu pak plyne praxe spočívající v pomoci utlačovaným a slabým, ochraně a zajištění lidské důstojnosti, solidaritě, spravedlnost apod. Tímto vším je proplétáno přikázání lásky k Bohu, k sobě a k bližnímu.⁸⁷ Cílem teologické etiky je zprostředkování svých přístupů skupinám osob, které se nehlasí ke křesťanské víře a pokusit se vést s nimi dialog.

---

⁸⁵ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 57

⁸⁶ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 57

⁸⁷ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 59

6.1.1 Dělení Teologické etiky

Teologická etika se dá rozdělit na základě předmětů, ke kterým se vztahuje, rozdělujeme ji do dvou celků, a to na:

- ***fundamentální (obecnou) teologickou etiku*** - tato se zabývá základy, kam patří základní pojmy etiky, svědomí, morálka, mravnost aj. Snaží se odůvodnit morální posouzení jednání. Jejím základem jsou otázky: „*co mám konat*“ a „*proč mám závazek ne/konat*“. Pohlíží na člověka jako na mravní subjekt a zohledňuje jeho otázky, jak se může jeho život plně zdařit a naplnit.

- ***Speciální (aplikovanou) teologickou etiku*** stavějící na fundamentální teologické etice. Speciální teologické etice jde především o konkrétní mravní praxi a její hodnocení. Základní je zde otázka „*jak se rozhodovat a jednat v konkrétním případě/situaci*“. Snaží zodpovědět otázku po smysluplném formě konkrétního lidského života a lidsky důstojném utváření lidské praxe. Aplikovanou teologickou etiku můžeme rozdělit na:

- ***individuální*** - zabývá se tématy dotýkající se mravního subjektu ve vztahu k němu samému, k druhým, v problematice vztahů či bio-medicínsko-etických diskusí,

- ***sociální***, která se věnuje morální kvalitě podmínek a otázek lidského života a praxe v rámci institucí či sociálních útvarů.

Důležité je, že při rozlišování nesmíme opomenout vzájemnou odkázanost a provázanost oblastí. Subjekt jednání je vždy vymežován a utvářen individuálními předpoklady a společenskými souvislostmi.⁸⁸

---

⁸⁸ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 58-59

6.2 Lidská důstojnost a lidská práva

S pojmem Lidská důstojnost se setkáváme jako s argumentem v různých etických a právních diskuzích a také tento pojem nalezneme v mnoha dokumentech. Kupříkladu ji nalezneme v již zmiňované Úmluvě o právech osob s postižením. Složitější je objasňovat, co znamená tento pojem, a co znamená, pokud se uvádí porušení lidské důstojnosti. Jak bylo také uvedeno v této práci, problémem je i stanovení rozsahu zajištěné lidskou důstojností a určení, která jednání jsou v souladu či rozporu s lidskou důstojností. V pluralitní společnosti se můžeme ptát, co znamená lidsky důstojně vytvářet lidskou sexualitu, včetně sexuality osob s lehkou a středně těžkou mentální retardací. Přesto, že se normativně konstatovalo, že lidská důstojnost je nedotknutelná, měli bychom mít stále na paměti neodpustitelné činy z období nacistického režimu, které byly uvedeny ve druhé kapitole této práce Lidská důstojnost bohužel byla a je stále porušitelná, proto se normativně stanovuje jako nedotknutelná a tím slouží jako kritický nástroj proti četnému a rozmanitému porušování.⁸⁹

6.2.1 Pojetí Lidské důstojnosti

Existuje mnoho pojetí lidské důstojnosti, mezi které se řadí například lidská důstojnost jako ochrana sebeurčení, jako vztah uznání, jako ochrana základních práv, jako subjekt možné zodpovědnosti, jako

---

⁸⁹ MILFAIT, René. *Lidská práva osob s postižením, nevléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizací a programu "Euthanasie"*. 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 9788086057859.

ochrana před ponižováním, narušením sebeúcty, apod. Nepochybně nelze pominout ideu člověka stvořeného k obrazu Božímu a podobnosti, který představuje duchovní neopomenutelné základ pro lidskoprávní pojem lidské důstojnosti, kterou například církve využívá při odůvodnění svých morálních stanovisek, jak bylo v této práci již uvedeno.

6.2.2 Lidská důstojnost a vybrané právní dokumenty

Při objasňování lidské důstojnosti si musíme představit dokumenty, ve kterých je uveden řešený pojem. Důležitým dokumentem je Všeobecná deklarace lidských práv, kde v samotné preambuli stojí, že: „uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,“⁹⁰ v článku 1 se dozvídáme, že „všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní v důstojnosti a právech. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.“⁹¹ Lidská důstojnost jako pojem ve Všeobecné deklaraci lidských práv, poukazuje na to, že lidská práva konkretizují lidskou důstojnost. To znamená, že lidské důstojnosti vydávají obsah, rozvíjejí ji a směřují k jejímu respektování, ochraně a zajištění. Tímto lze dojít k závěru, že lidskoprávní princip lidská důstojnost je základem a cílem lidských práv.⁹² Znakem lidských práv je nedílnost. Jednotu lidských práv

---

⁹⁰ Všeobecná deklarace lidských práv. *Nejvyšší správní soud*. [online]. 14.6.2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/zakony/deklarace_prava.pdf

⁹¹ Všeobecná deklarace lidských práv. *Nejvyšší správní soud*. [online]. 14.6.2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/zakony/deklarace_prava.pdf

⁹² MILFAIT, René. *Lidská práva osob s postižením, nevléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizací a programu "Euthanasie"*. 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 9788086057859, str.: 213

zajišťuje právě lidská důstojnost. Lidská práva a lidská důstojnost jsou dány samotnou skutečností, že jde o lidské bytí. Důstojnost každého člověka vztažená na jeho lidské bytí bez ohledu na jakékoliv znaky zakládá normativní univerzalismus lidských práv, který se zakládá na tom, že jsou vyjádřeny pro inkluzi a nediskriminaci. Lidsko-právní princip lidské důstojnosti tedy náleží každému člověku na základě jeho lidství, bez toho aniž by se vázal na nějaké podmínky. Z toho lze odvodit, že je nutné každému člověku lidskou důstojnost přiznat a nikomu ji nelze odejmout či zcizit. Lidská důstojnost nalézá uznání v lidských právech, která jsou z ní odvozená. Z tohoto důvodu se lidská práva označují jako nezcizitelná (nezadatelná).⁹³

Lidská důstojnost je pochopitelně zmíněná i v již zde citované Úmluvě o právech osob s postižením. V preambuli se uvádí že „Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy: „uznávající rovněž, že diskriminace jakékoli osoby na základě zdravotního postižení je porušením **přirozené důstojnosti** a hodnoty lidské bytosti“, dále jsou „přesvědčeny, že komplexní a ucelená mezinárodní úmluva na podporu a ochranu práv a **důstojnosti** osob se zdravotním postižením přispěje významným způsobem k odstranění hlubokého sociálního znevýhodnění osob se zdravotním postižením“.⁹⁴ V článku 1 se uvádí že, „Účelem této úmluvy je podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se zdravotním postižením a podporovat úctu k jejich **přirozené**

---

⁹³ MILFAIT, René. *Lidská práva osob s postižením, nevléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizačních a programu "Euthanasie"*. 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 9788086057859, str.: 257-259

⁹⁴ Úmluva o právech osob s postižením, preambule

důstojnosti.“⁹⁵ V článku 3, kde jsou uvedeny zásady úmluvy, je uvedeno: „respektování **přirozené důstojnosti**, osobní nezávislosti, zahrnující také svobodu volby, a samostatnosti osob.

V kontextu této práce je důležité ještě zmínit, že v zákonu č. 40/2009 sb.- Trestní zákoník v hlavě č. 3 jsou uvedeny trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Kam tento zákon řadí: znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými, kuplířství, Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí⁹⁶ atd. V těchto případech by se dalo hovořit o snížení důstojnosti- lidské tělo se stává „zbožím“. Pro zamyšlení, zde připomínám zmiňovaný v předešlé kapitole paragraf katolického katechismu 2353, kde je uvedeno, že závažně odporuje proti lidské důstojnosti tělesné spojení svobodného muže se svobodnou ženou, kteří neuzavřeli manželství. V trestním zákoníku toto nenalezneme.

6.2.3 Lidská práva

Nyní krátce představím lidská práva, která jsou důležitá pro všechny osoby bez rozdílu. O pojmu lidská práva se můžeme dočíst nejenom v odborné literatuře, ale i ve sdělovacích prostředcích, kde ovšem se nedozvídáme, co vlastně tento pojem znamená. Dozvídáme se především o porušování lidských práv.⁹⁷ Jelikož se jedná o velmi rozsáhlou oblast, uvedu zde jen základní informace.

---

⁹⁵ Úmluva o právech osob s postižením, čl.1

⁹⁶ Sbíрка zákonů – Trestní zákon. *Ministerstvo vnitra České republiky*. [online]. 16.6.2016 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx

⁹⁷ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.307

Jak již se samotného názvu vyplývá, jde o určitá práva. Důležité je si uvědomit, že s právy se pojí i povinnosti a zodpovědnost. Jedním z příkladů může být „právo na život“. Moje právo na život zakládá nejen závazek státu ho respektovat, ochraňovat a zajišťovat pro něj potřebné podmínky, ale také povinnost každého člověka mé právo na život ctít a chránit. Nepochybně můžeme obrátit pohled, tedy: i já sám jsem povinný ctít toto právo druhých. Analogicky lze konstatovat, že moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého.

Lidská práva jsou samozřejmě i nedílnou součástí nejrůznějších právních dokumentů. „Ochrana lidských práv osob se zdravotním postižením byla až dosud na mezinárodní úrovni obecně upravena především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.“⁹⁸ Kupříkladu se zranitelnou skupinou osob tedy s ženami a dětmi byli osoby s mentálním postižením v nerovném postavení.⁹⁹ „V Úmluvě o právech osob s postižením nalezneme několik zmínek o lidských právech. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy uznávajíce potřebu podporovat a chránit lidská práva všech osob se zdravotním postižením, včetně těch, které potřebují vyšší míru podpory.“¹⁰⁰ Tyto státy jsou také znepokojeni, že navzdory tomu určitými nástroji na podporu osob s postižením jsou nadále porušována lidská práva¹⁰¹

---

⁹⁸ *V l á d n í n á v r h, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací* [online]. Praha, 2007 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/51539/43806>

⁹⁹ *V l á d n í n á v r h, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací* [online]. Praha, 2007 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/51539/43806>

¹⁰⁰ Úmluva o právech osob s postižením, preambule

¹⁰¹ Úmluva o právech osob s postižením, preambule

Lidská práva, jsou tedy velmi důležitým pojmem v dokumentech, jsou propojena již se zmiňovanou lidskou důstojností a především jsou nejdůležitější pro každého jedince, tedy i pro osoby s lehkou a středně těžkou retardací. Jaká jsou lidská práva a jak se dějí, popíši v následující podkapitole.

6.2.4 Znaký lidských práv

Lidská práva můžeme vnímat jako nejsilnější eticko-právně-politickou ochranu nebo jako „oprávněné morální nároky jedince, které zajišťují lidskou důstojnost a svobodu člověka a jsou právně institucionálně zaručeny. Odtud se posuneme k výčtu znaků, které vyznačují lidská práva“¹⁰²:

- **Morální**

Morální východisko lidských práv je založeno v morálním závazku uznat všechny ostatní jako subjekty rovných (stejných) práv, což je zdůvodněním morální úcty k individuálnímu sebeurčení každé osoby. Základem je lidská důstojnost, jejíž respektování se projevuje úctou ke každému člověku jako subjektu nezávislého sebeurčení a svobodného spolurozhodování. Tímto můžeme udělit lidským právům též označení právo na svobodu. Tento lidskoprávní princip svobody je neoddělitelně sloučen s principem rovnoprávnosti vyplývající ze stejné důstojnosti každého. Tedy z univerzalizmu lidské důstojnosti a lidských práv.¹⁰³ Dobrým příkladem pro vyrovnané pojetí jedinečnosti, svébytnosti i vzájemné závislosti je vztah autonomie a sociální inkluze

---

¹⁰² MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.309

¹⁰³ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 309-310

v Úmluvě o právech osob s postižením. Autonomie a sociální inkluze zde náleží neoddělitelně k sobě a vzájemně se podmiňují. Bez sociální inkluze totiž fakticky nelze žít autonomii a bez autonomie nabývá sociální inkluze spíše formy poručníkování.¹⁰⁴ „Autonomie podle toho není moc či síla jednotlivce odkázaného a některými odkazovaného jen na sebe, ale směřuje k sebeurčenému životu v sociálních vztazích. Sociální inkluze poskytuje prostor a oporu pro osobní utváření života.“¹⁰⁵

- **Univerzální a rovná**

Základním kamenem pro platnost lidské důstojnosti a tedy z ní vyplývajících lidských práv je lidské bytí jako takové. Lidská práva stejně jako lidská důstojnost nejsou tedy vázána na nějaké znaky, vlastnosti, postavení, roli, funkci, věk, pohlaví, vyznání, postižení apod. V opačném případě se tento přístup značí jako partikularismus, který je v rozporu s universalismem lidské důstojnosti a lidských práv, tedy se základem lidskoprávní myšlenky. Tento znak lidských práv nás přivádí k antidiskriminačnímu jádru lidských práv, tedy k zákazu diskriminaci jako strukturálnímu principu lidských práv.¹⁰⁶ Existují některé skupiny lidí, které neuznávají morálně-právní status lidské důstojnosti a s ní spojených lidských práv, včetně např. práva na život. K osobám, které neuznávají morálně-právní status, jsou takové osoby, které nejsou

---

¹⁰⁴ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 309-310

¹⁰⁵ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 309

¹⁰⁶ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 311-312

způsobilé o sobě rozhodovat nebo spolurozhodovat s ostatními, tedy osoby zbavené právní způsobilosti, což je případ některých osob s postižením.¹⁰⁷

- **Vrozená a nezcizitelná (nezadatelná)**

Výraz „vrozená“ chce vystihnout, že oprávnění lidských práv se zakládá na podstatě lidského bytí. Už jen proto, že člověk je. Tímto se tato práva nezasluhují, nezískávají, nepropůjčují ani neztrácejí, z toho plyne, že lidská práva mají i ti, kteří nejsou způsobilí se o sobě rozhodovat ať už dočasně či trvale.¹⁰⁸

- **Předstátní a předpozitivní**

Tento znak lidských práv vyjadřuje morální právo s obecnou platností pro všechny lidi, a to nezávisle na faktickém uznání což znamená, že existuje ještě před implementací do zákonodárství jednotlivých států. Tento aspekt pokazuje na fakt a zkušenosti, že soubor právních norem a proces jejich vytváření a sepsání (pozitivní právo) samo o sobě nezajistí rovné zacházení a spravedlnost, ale

---

¹⁰⁷ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 312

¹⁰⁸ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 313

potřebuje stěžejní měřítko pro přezkoumání a testování (předpozitivní).¹⁰⁹

- **Pozitivně-právní (legální)**

Tento znak lidských práv vyjadřuje, že se morální práva stávají „pevnými“ právy a to uzákoněním, kdy jsou součástí právního systému (pozitivním právem). Takto se stávají základními ústavními právy, jejichž porušení je v rámci určitého právního celku právně stíhatelné a trestané státními donucovacími prostředky. Takto rozlišujeme tři roviny vydávání dokumentů:

- **globální** (např. OSN, Úmluva o právech osob s postižením),
- **regionální** (např. konvence v Evropě – Rada Evropy: Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod),
- **rovina jednotlivých států** (ústavy; např. Listina základních práv a svobod ČR). Lidská práva jsou měřítkem pro spravedlnost pozitivního práva a legitimitu politického vládnutí.¹¹⁰

- **Kritická**

To, že jsou lidská práva kritická, znamená, že jsou jakýmsi prostředkem s vysokou právní a morální silou umožňující posuzovat poměry, ve kterých dochází k nedostačujícímu respektování, ochraně a zajištění lidské důstojnosti, ze které tato práva vycházejí. Tato

---

¹⁰⁹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 313

¹¹⁰ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 314

„kriticko-normativní idea“ má vést k přetvoření poměrů, které by utvářely lidský život se sebeurčením a bez diskriminace. S tímto znakem zároveň souvisí původ lidských práv. Jsou totiž odpovědí na zkušenosti strukturálního bezpráví, které se má překonávat, proto jejich formulace podléhá dějinné změně. V různých dobách a letech přijaté dokumenty ukazují rovněž na zkušenost, že se může rozvíjet zmíněná vnímavost a citlivost pro různé diskriminace a porušování rovné důstojnosti a svobody. Kupříkladu již zmíněná Úmluva o právech osob s postižením. Tato úmluva se dá označit za jakýsi dosavadní vrchol rozumění tomu, co znamená postižení.¹¹¹

- **Nedílná a vzájemně závislá a podmíněná**

Tento znak poukazuje na to, že je nutno respektovat, chránit a zajišťovat všechna práva, a že si nelze vybírat pouze některá z nich, jelikož nezajištěním či porušením jednoho práva se porušuje i právo jiné. Lidská práva jsou kriticko-normativní, univerzální a nedílná se vzájemně doplňují v utváření svobodného sociálního řádu odpovídajícímu lidské důstojnosti.¹¹²

6.2.5 Kategorizace a koncepce lidských práv

---

¹¹¹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 315-316

¹¹² MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 318

Existuje několik druhů dělení lidských práv, nejvíce se však můžeme setkat s dělením katalogu lidských práv na **občanská, politická, sociální, hospodářská a kulturní**. Někdy se také uvádějí tzv. **solidární práva**, ke kterým se řadí právo na rozvoj, životní prostředí a mír. A však tato dělení nic nemění na základních znacích lidských práv, a to na *nedílnosti, vzájemné podmíněnosti a závislosti*. Potvrzuje se pojetí člověka jako individuálního i sociálního se všemi rozměry včetně strachu, bolesti, nouze, vykořisťování, ponižování, zranitelných dimenzí a základních existenčních potřeb člověka. Kromě kategorizace lidských práv se též můžeme setkat s tzv. koncepcí hlavních dimenzí lidských práv. V **první dimenzi** se vyznačují práva, která se zaměřují na ochranu lidské důstojnosti a lidského života (např. právo na život, zákaz mučení, právo na osobní rozvoj osobnosti apod.); ve **druhé dimenzi** se vyskytují práva politická a svobody (např. svoboda vyznání, svědomí, myšlení apod.); **třetí dimenze** obsahuje práva hospodářská, sociální a kulturní a **čtvrtá dimenze** je pak utvořena právy, která mají různorodou povahu, a která se nově utvářejí. Ty se tematizují jako práva na solidaritu¹¹³

6.3. Sebeurčení

Dalším důležitým a zároveň problematickým tématem je sebeurčení u osob s lehkou a středně těžkou mentální retardací. Sebeurčení znamená mít možnost rozhodovat se svobodně v životě dle svých preferencí, možností a schopností. Toto sebeurčení stvrzuje hodnotu člověka být nezávislým účastníkem vlastního života. Samotné

---

¹¹³ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.:325

sebeurčení je do určité míry závislé na podmínkách a příležitostech v daném prostředí. Příležitostí by měly předcházet zkušenosti, které vedou k realistickému sebevědomí, kladnému vnímání sebe sama a k dosažení očekávaných výsledků skrze své počínání, které získáváme v průběhu našeho dětství, dospívání ale i v dospělosti. Sebeurčení odráží sebeaktualizaci člověka, tedy skutečnost, že se učíme na základě svých vlastních zkušeností a v souvislosti svého života měníme své preference.¹¹⁴ K tomu, aby se jedinec dokázal svobodně rozhodovat a vést svůj život podle svých přání, je zapotřebí získávat zkušenosti v průběhu života. Bohužel, často se stává, že tuto možnost osoby s mentálním postižením ztrácejí díky vlivu okolí. “Okolí si často neuvědomuje, že pokud není dítě s mentálním postižením od dětského věku vedeno k vyjádření přání a učení se rozhodovat (což je sociální dovednost), pak je vysoké riziko, že se v jakémkoli věkovém období nebude umět dobře rozhodnout – např. v situaci sexuálního jednání a chování.”¹¹⁵ Nejenom v dětském věku jsou osoby s mentálním postižením omezeni v právu na sebeurčení, ale nemohou si často ani vybrat kde a s kým budou bydlet, vybírat si své osobní asistenty v rámci pobytových služeb.¹¹⁶ Problémem je i to, že lidé, kteří pečují o osoby s postižením, mohou mít pocit, že musejí za každou cenu odstranit všechny překážky a problémy v životě jedince. Může se stát, že pečující

---

¹¹⁴ MILFAIT, René. *Lidská práva osob s postižením, nevléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizací a programu "Euthanasie"*. 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 9788086057859. str.:177

¹¹⁵ ŠTĚRBOVÁ, Dana. *Sexualita osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 9788024416892. str.:75

¹¹⁶ MILFAIT, René. *Lidská práva osob s postižením, nevléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizací a programu "Euthanasie"*. 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 9788086057859. str.:178

osoby jednájí svévolně za osobu s postižením, tímto se stává osoba s postižením pouhou „loutkou“ přestože veškeré úkony jsou vykonávány k dobru jedince.

Podpora sebepojetí a určitého sebepoznání, tzn. schopnosti rozeznávat své touhy, co mám a nemám rád, je velmi významná pro pozdější *pěstování* zdravých mezilidských vztahů a v důsledku je prevencí všech forem zneužívání společně s důrazem na rozvoj schopnosti sebeobhajoby a projevu nesouhlasu. Jednoznačné a srozumitelné „ne“ pro případ sexuálního obtěžování je nutné s klienty obvykle natrénovat pomocí nácviku krizových scénářů na principu „co udělám, když.“¹¹⁷

Je důležité si uvědomit, že rozhodování u těchto lidí je omezeno také díky nesrozumitelným informacím. Tyto informace jsou přitom důležité k rozhodování či vyhodnocení dané situace. Je patrné, že osoby s mentálním postižením mají mnohem menší prostor k uplatňování svého práva na sebeurčení, než jiné osoby ve společnosti. Společnost se snaží snižovat rizika vycházející z jednání jedince, tím snižuje možnost nést za svoje jednání následky a tím upírá jeden z nejdůležitějších zdrojů učení. V ochraně a snižování rizik se brání tedy k přirozenému rozvoji osobnosti.¹¹⁸

---

¹¹⁷ MILFAIT, René. *Lidská práva osob s postižením, nevléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizací a programu "Euthanasie"*. 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 9788086057859. str.:178

¹¹⁸ ZELENKOVÁ, Barbora. *Lidský důstojný zacházení se sexualitou osob s lehkou a středně těžkou mentální retardací*. 2010. Absolventská práce. Voš Jabok., str. 27, in MILFAIT, René. *Lidská práva osob s postižením, nevléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizací a programu "Euthanasie"*. 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 9788086057859. str.:177

6.4 Svědomí

Svědomí jako pojem patří do psychologie osobnosti, ale také do teologicko-etických aspektů. V psychologickém slovníku je svědomí popsáno jako „forma prožívání morálního hodnocení vlastních činů, motivů a citů...“¹¹⁹ Svědomí je někdy považováno za vnitřní hlas, který nám napomáhá k rozhodování. Pojem svědomí ve Starém zákoně ani v evangeliích nenalezneme. Řecký pojem svědomí nalezneme v Novém zákoně, kam ho zavedl apoštol Pavel a přeznačil ho v kontextu své víry. Základem pro termín svědomí je hebrejský pojem léb, který se nejčastěji překládá jako srdce. Hebrejský výraz léb vyjadřuje v rámci celostní biblické antropologie, rozumného člověka v jeho hluboké dimenzi. Jde o nejvnitřnější jádro, z něhož plynou dobré i zlé myšlenky a činy, v něm dělá člověk osobně a svobodomyšlně ta poslední rozhodnutí. Vyjadřuje celistvost rozumu, emoce a vůle, racionální a intelektuální schopnosti, etické a duchovní postavení člověka. Je místem myšlenek, pocitů, poznatků a původní místo vůle. Zde člověk zakouší před Bohem své nejvnitřnější myšlenky a motivy a vnímá Boží zavolání a požadavek. Zde je mu zřejmé, jaké jsou jeho skutečné motivy, zda je jeho chtění a jednání v pravdě dobré nebo špatné. Srdce je skrytým orgánem v nitru člověka, centrem všeho duchovního života, intuice, naslouchání, schopnosti rozhodovat a posoudit, nejvnitřnějším jádrem osobní existence.¹²⁰ Svědomí, resp. vzdělávané a utvářené (u křesťanů Duchem svatým) bude důležitou instancí u aktérů, kterých se rozhodování a jednání v této problematice týká.

---

¹¹⁹ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 807178303X., Svědomí

¹²⁰ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str 219-221

„Nízká úroveň řízení citů intelektem je příčinou opožděného a obtížného vytváření morálních citů – svědomí, pocitu odpovědnosti, soucitu, povinnosti atd. Výchova mentálně postižených musí směřovat k tomu, aby se tyto city mohly s ohledem na stupeň postižení rozvíjet. Nebude-li vychovatel u mentálně postiženého rozvíjet vyšší city, budou u postiženého postupně s věkem zaujímat stále větší místo prvotní potřeby, tedy také emoce. Objevovat se mohou patologické emocionální projevy jako např. projevy málo ovládané popudlivosti spočívající v tom, že např. při únavě nebo oslabení organismu mohou reagovat vznětlivým podrážděním.“¹²¹

Důležitým tématem bude správné vedení člověka s postižením na cestě k vytváření morálních citů a uvědomování si co je dobré a co nikoli. Dále předcházení rozhodování či konání jen díky libosti či nelibosti. A takto lze posunout intimní vztahy mnohem dál, než jen k sexuálním praktikám.

6.5 Shrnutí

Tato část se zabývala lidskou důstojností a z nich vyplývajícími právy. Lidská důstojnost se normativně konstatovala jako nedotknutelná, nezcižitelná a náleží každému člověku už jenom z principu lidského bytí. Lidská důstojnost se musí se každému přiznat a nikomu ji nelze zcizit či odejmout. Lidská důstojnost se objevuje i v Úmluvě o právech osob s postižením, kde je uvedena přirozená lidská důstojnost – která

---

¹²¹ SCHROLLEROVÁ, Andrea. *Životní situace lidí s mentálním postižením*. Brno, 2008. Diplomová práce.

vychází právě z onoho bytí. Tento pojem je i uveden v trestním zákoníku, kde jsou popsány trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. K tématu lidské důstojnosti náležejí i vyplývající lidská práva, které se pojí i s povinností a zodpovědností. Lidská práva mají své morální východisko, které poukazuje na rovnost práv, což vede k uznání sebeurčení každé osoby. K dalšímu důležitému znaku patří antidiskriminační jádro lidských práv. Osoby s lehkou a středně těžkou mentální retardací bez ohledu na rozsah jejich omezení, mají nezczitelnou, přirozeně danou lidskou důstojnost a z ní vyplývající práva, v plné rozsahu naplňovat. Toto naplňování by měly usnadňovat nejen již zmiňované dokumenty. Téma Sebeurčení se úzce pojí jak s lidskou důstojností, tak s lidskými právy. Sebeurčení stvrzuje hodnotu člověka být nezávislým účastníkem vlastního života. Je důležité pro navazování a udržování mezilidských vztahů ale také určitou formou prevence proti jakémukoli zneužívání. Proto je velmi důležité podporovat osoby s mentálním postižením v samostatném rozhodování a to přesto, že může nastat situace, kdy jedinec svou nevhodnou volbou utrpí sankce. Tímto získává nové zkušenosti jako osoby bez postižení. Není vhodné, abychom neustále odstraňovali veškerá nebezpečí a tím znemožňovali osobní růst. Ze svědomí vychází naše morální úsudky a poznání co je dobré a co nikoliv. Patří do vyšších citů, které jsou u lidí s mentálním postižením potřeba rozvíjet již od dětství, aby docházelo k morálním soudům a nikoliv jen posuzování libosti a nelibosti.

6.6 Člověk jako obraz a podobenství Boha

Pokud se věnujeme teologicko-etickým aspektům, nesmíme přehlédnout základní postavení principu lidské důstojnosti z pohledu

židokřesťanské a islámské tradice, kde ideu člověka stvořeného k Božímu obrazu a podobnosti lze považovat za duchovní impuls, či kořeny pro lidsko-právní a etický princip lidské důstojnosti.¹²² Pojem obraz Boha je uveden v Bibli, zvláště v knize Genesis, kde se dočteme: „I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby“, „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“(Gen 1, 26-27). Z tohoto textu vyplývá, že židovská tradice pokládá ideu člověka za podstatnou výpověď a zároveň nejvyšší pravdu o významu tajemství a účelu člověka a jeho existence. Člověk je stvořen Bohem, který představuje nejvyšší spravedlnost a milosrdenství. Člověk je člověkem především skrze to, co má s Bohem společného. Člověk je partnerem Boha. Tato idea obrazu a podobnosti, na kterém je vystavěná lidská důstojnost není a ani nesmí být, vázána na určité vlastnosti, limity jednotlivce, úspěchy, apod., protože je spojena s celým bytím.¹²³ Vyjma toho, že je člověk stvořen Stvořitelem, je skrze tuto ideu vykreslen i ojedinělý vztah člověka k Bohu. Podmínkou sebe porozumění člověka je však nutné nejdřív zmínit vztah Boha k člověku. V knize Genesis se uvádí: „učiňme člověka v našem obrazu“. Tento výrok formuluje prostor, ve kterém člověk vzniká. Bůh ve svém osobním rozhodnutí a jedinečném tvůrčím aktu, tvoří člověka jako „stín“, který vrhá Bůh.“ Tvoří tedy člověka v Boží blízkosti, která určuje postavení člověka, ve kterém je člověk člověkem. Stvoření člověka k obrazu Božímu tedy znamená postoj naslouchající, zastupující bytosti před

---

¹²² MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.:349

¹²³ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 70-71

Bohem, vztah člověka ke svému tvůrci. Člověk tedy vděčí za své stvoření pouze stvořitelskému oslovení, které ho vede k přímému vztahu.¹²⁴ Pojem podobenství chce zvýraznit blízkost, důvěrný a přátelský vztah, příbuznost, ale na druhou stranu na rozdílnost, což se má projevat při vztahu člověka k dalším lidem¹²⁵ Vztah podobnosti tak můžeme vidět v tom, že by člověk měl zacházet s ostatním stvořením jako zodpovědný správce, (jak člověka ustanovil sám Bůh) který by se měl zasazovat za důstojnost člověka tam, kde je jeho důstojnost porušována. Tam, kde se člověk zasazuje za lidskou důstojnost, můžeme spatřovat pravé podobenství *Imago Dei*.¹²⁶ Nový zákon navazuje při odůvodnění etického požadavku na Starý zákon Bible a její univerzální ideu člověka, který je stvořen k Božímu obrazu a podobenství. Nový zákon, ve kterém se nám dává neviditelný Bůh vrcholně poznat v osobě Ježíše Krista. Skrze jeho příběh, jak zachycují biblická svědectví, nám ukazuje Ježíš Kristus původní, a již obnovenou ideu *Imago Dei* s plně zdařilým lidským bytím, které je s ní spojené. Proto musí být Ježíš Kristus, jeho dílo a stálé působení pro křesťany nejdůležitějším kritériem, principem a normou pro cestu mravnosti a spirituality.¹²⁷ Člověk je tedy stvořen jako obraz a podobenství tohoto jedinečného obrazu a podobenství Ježíše Krista – *Imago Christi*. Tento jedinečný obraz se má odrážet a co nejvíce připodobňovat k tomuto

---

¹²⁴ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 74-75

¹²⁵ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 76

¹²⁶ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 78

¹²⁷ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.:84-85

obrazu v životě každého člověka. A to jak v jeho postojích a smýšlení, tak i v rozhodování a jednání. ¹²⁸ „V utrpení Ježíše Krista se také ukazuje člověk jako obraz a podobenství Boha v propasti opuštěnosti, hříchu a smrti, což ale zase znamená, že už neexistuje situace a propast lidské existence, v níž by nebylo možno zastihnout a dosáhnout imago Dei . A lidskou důstojnost podle takového odůvodnění a interpretace není možno člověku odebrat či jej jí zbavit.“¹²⁹

S pojmem lidská důstojnost se tedy setkáváme jako s argumentací v různých etických a právních diskuzích, ale také tento pojem nalezneme v mnoha dokumentech. Jednak ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Úmluvě o právech osob s postižením, ale také v Trestním zákoníku. Z uvedeného je patrné, že důstojnost člověka je základem a cílem lidských práv. Dále můžeme vidět, že Člověk je partnerem Boha a nejenom že byl stvořen k obrazu Božímu, (Imago Dei) ale má se nadále co nejvíce připodobňovat živému Bohu. (Imago Christi). Lidská důstojnost, náleží všem osobám bez výjimky z přirozenosti, jsou vrozená, nezczitelná a nesmazatelně vtisknuta. Tudíž náleží i lidem s postižením, kterým je potřeba napomáhat k zvýšené ochraně lidské důstojnosti a práv.

6.7 Poselství změny skrze evangelium

Text, který se nachází v Janově evangeliu (9, 1- 17), se nazývá Uzdravení slepého od narození. Tento text by měl vést k biblickému

---

¹²⁸ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.:86

¹²⁹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.:87

vývoji v chápání a v pohledu na osoby s postižením. Hlavní myšlenkou je zásah Boží (Ježíše Krista) na člověka, který je nevidomý. Ježíš ze slin vytvoří bláto, pomůže mu jím oči a sdělí mu, aby se šel umýt k řece. Muž po omytí začal vidět. Nejde tu ovšem v první řadě o odstranění postižení, nýbrž o zájem a o překonávání bariér. Níže se pokusím text interpretovat v hlubším slova smyslu.

V příběhu Uzdravení slepého od narození si hned můžeme všimnout, že postižení bylo vnímáno jako nemoc, která se zapříčinila hříchem a je Božím trestem za zločin vlastní nebo rodičů. Ježíš toto hned v úvodu odmítá a neřeší příčinu nemoci. Samotné uzdravení slepého vyjadřuje náklonost k nemocnému. Po uzdravení se tehdejší teologické názory spojené s předsudky, domýšlivostí a neschopností se otevřít novým věcem bouří. Důležitým poselstvím tohoto textu je změna pohledu na osoby s postižením. V dřívějších dobách byli lidé s postižením na okraji společnosti a i dnes přes snahu moderní sociální práce se stále nedaří úplně a rovnocenné zapojení těchto osob do společnosti. Ježíš nám zde ukazuje, že bychom se neměli bát se přiblížit k lidem s postižením a pomoci jim kdykoliv- uzdravení, které vykonává Ježíš je v sobotu, tedy v době kdy se nepracuje. Sám projevuje dobrou vůli- milosrdenství. Zde se uplatňuje přikázání lásky a model jednání ve prospěch druhého. Přikázání lásky, které je dle křesťanského poselství a zkušenosti dvojího typu a to Boha k člověku skrze Ježíše Krista („láska k Bohu“), jež se projevuje ve vztazích k druhému („lásku k bližnímu“) a k sobě samému („miluj sebe sama“). Skrze přikázání lásky a následování Ježíše Krista bychom měli přistupovat k lidem s postižením pozitivně a být jim nápomocni a neodklánět se od těchto osob. Naopak pomoc těmto lidem bychom měli brát jako výzvu či příležitost vytvořit něco nového. Je důležité, aby dnešní církev nebyla

zaslepená, tak jako farizeové v příběhu a dokázala otevřít „oči“ a přijmout vývoj společnosti nejenom v oblasti vztahů a sexuality.

6.8 Lidská sexualita jako téma Teologické etiky

Ve třetí kapitole jsem se zabýval specifiky sexuality u lidí s lehkým a středně těžkým mentálním postižením. Nyní uvedu sexualitu z pohledu teologické etiky.

Dnes jsou velmi rozšířené rozdílné názory a teorie o sexualitě. Sexualita je nedílnou součástí v rozhovorech a diskusích, časopisech a knihách, na obrazech, filmu a osvětových materiálech. Hodnotové postoje a teorie, které jsou v nich propagované, vedou ke kritické výměně názorů. Ta je o to naléhavější, protože mezi křesťany existuje nejistota, zmatení a negativní stanovisko vůči orientacím církevní sexuální morálky. K tomu přispívají jednak sexuální teorie a sexuální způsoby chování, rozšířené v populaci, ale také posun důrazu mezi tradičním a dnešním pohledem na sexualitu v církevním zvěstování a teologické reflexi. Časté odmítání církevní mravní nauky se také dá zdůvodnit (především v dřívějších dobách) nadměrným zdůrazňováním šestého přikázání („nesesmilníš“) a příliš zpátečnickou sexuální výchovou. Velmi málo se zde projevoval duch lásky a milosrdenství.¹³⁰ Téma sexuality je také důležitou součástí partnerských vztahů, prolínají se v ní aspekty individuální, sociální i meziosobní teologické etiky. Sexualita se týká všech lidí a to bez ohledu na věk a na celkovém stupni

---

¹³⁰ *Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé (vydala Německá biskupská konference 1995).* České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1998. Knihovna Setkání. ISBN 8086074021. str.:238

vývoje a zralosti. Rozdílností v náhledu v tom co je eticky přijatelné, a co již nikoliv nalezneme celou řadu.¹³¹

V sexualitě existuje štěstí a naplnění, ale také existuje moc žádostivosti, egoismus, provinění, útlak ženy mužem a muže ženou, sexuální zneužívání a vykořisťování. Od prvotního hříchu existuje jakási rozpolcenost mezi pohlavími. Bible ji nezatajuje, žádostivost po ženě druhého krále Davida, pokus svést Potifarovy ženy svést Josefa a různé způsoby smilstva, na které upozorňuje sv. Pavel v listě Římanům a v seznamech neřestí. Potkáme se s nimi dnes jako tenkrát. Důležité je, aby si každý uspořádal svou vlastní sexualitu humánně. Láska je hlavním měřítkem ve smyslu nařízení hlavního přikázání, které spojuje lásku k Bohu, lásku k bližnímu a lásku k sobě samému jako celek.¹³² I pro Ježíše v oblasti lidské sexuality platí všeobecný příkaz lásky k bližnímu a ani pro sexuální život nestanovil žádné zákazy spojené s hrozbami trestu oproti sv. Pavlovi, který dokonce vyhrožuje Božskými sankcemi.¹³³ Švýcarský katolický teolog Herbert Haag shrnuje zjištění Nového zákona: „Neexistuje žádný Ježíšův výrok proti prostituci, ani slovo proti homosexualitě, ani slovo o smilstvu, masturbaci, předmanželském a mimomanželském pohlavnímu styku,

---

¹³¹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 381

¹³² *Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé* (vydala Německá biskupská konference 1995). České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1998. Knihovna Setkání. ISBN 8086074021. str.:239

¹³³ BELLINGER, Gerhard J. *Sexualita v náboženstvích světa*. Praha: Academia, 1998. ISBN 8020006427. str.: 280

ani slovo o očišťovacích předpisech v souvislosti s pohlavním životem nebo jen o právním postavení ženy“¹³⁴

„Fenomén sexuality jako výraz lásky zahrnuje všechny roviny, dimenze a funkce sexuality, tzn. ve zkratce řečeno: tělesně-biologickou, psychickou, mezosobní a sociální rovinu, dimenzi vztahu, rozkoše, reprodukce, funkce regulace vztahu, psychické organizace a generativity. To vše je vztaženo k identitě v rámci biopsychosociálního rozvoje a kontextu sociokulturního, dějinného a nábožensko-spirituálního“¹³⁵ Lidská sexualita tedy může podporovat lidské zrání a obohacování, chápání a realizování určitých hodnot. Chybný výklad smyslu sexuality může vést k odlidštění, rozpor se sebou samým a s tím, co je v člověku lidské, a tak se dotýká mravního řádu. Zacházení se sexualitou souvisí s předchozími zkušenostmi, s postoji a také s tím, zda se pohlavní určení muže či ženy integruje do uskutečňování života a zda se chápe jako realizace lásky a také, zda vnímá druhé tělo jako osobu. Sexualita může transcendentovat na existencionální význam a to díky vytváření společného života v tělesné, duševním a duchovní oddanosti partnerů, a to skrze sociální rozměru jejich existence.¹³⁶

Sexuální vztahy musí odpovídat étosu lidské důstojnosti, který normativně rozvíjí oboustrannou úctu muže a ženy. V této úctě si oba projevují respekt jako subjekty a nositelé osobní důstojnosti a to i v oblasti pohlavního společenství.

---

¹³⁴ Eduard Meyer : *Gesichte des Altertums*, sv. I/2, s. 404. in DENZLER, Georg. *Zakázaná slast: dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*. Překlad Jan Žák, Jana Nováčková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 8085959488. str.: 17

¹³⁵ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve *Středoklukách: Zdeněk Susa*, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 403

¹³⁶ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve *Středoklukách: Zdeněk Susa*, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 406

K tomu aby intenzita a forma sexuálního vztahu byla považována za mravně dobrou a přiměřenou, musí odpovídat skutečnému vztahu partnerů a stupni závislosti. Tímto se zdůrazňuje pro eticky zodpovědnou integraci lidské sexuality kladná norma monogamie, jak se může formulovat úctou a věrností v manželství.¹³⁷ „Z tohoto důvodu znamená vlastní úkol morální výchovy ve zrání k partnerské věrnosti a schopnosti lásky mezi osobami využití sexuální energie k rozvoji vlastní identity a k společnému utváření svobodně zvolených životních cílů v manželství a rodině, “¹³⁸ pokud toto vyjádříme negativně, nesmí se partner oddělovat od oddanosti a zneužívat jako pouhý prostředek k účelu uspokojení vlastních potřeb, nesmí tedy postrádat respekt k partnerovi, respekt k jeho sexuální identitě a k jeho sebeurčení¹³⁹

6.9 Shrnutí

V této kapitole jsem se zaměřil na člověka jako obraz a podobenství Boha, kde člověk je milován Bohem. Člověk by měl milovat Boha jako svého Otce, který nám dal možnost podílet se na Božím království již zde na zemi. Zároveň je zde vidět důvěra a blízkost Boha. V každém činu, který se zasazuje o naplňování lidských práv a lidské důstojnosti můžeme spatřovat Imago Christi a tím naplnění tohoto vztahu. Dále lidská sexualita a vztahy by se měly

---

¹³⁷ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 407

¹³⁸ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 407

¹³⁹ MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 9788086057781, str.: 407

především naplňovat prostřednictvím lásky jako měřítkem nařízení hlavního přikázání, které spojuje lásku k Bohu, lásku k bližnímu a lásku k sobě samému jako celek. Láska, hodnota a důstojnost každého člověka jako hlavní aspekt lidské sexuality spolu s osvětou (již zmiňovanou ve třetí kapitole) by se měla předávat lidem s mentálním postižením jak v zařízeních tak i mimo něj. Příkladem předávání důležitosti lásky, hodnoty a důstojnosti člověka jako Božího stvoření je Slezská diakonie, kde se snaží pomoci klientům při budování vztahů, které budou založené na úctě, respektu a odpovědnosti.¹⁴⁰ „Slezská diakonie si uvědomuje svou odpovědnost při poskytování sociálních služeb. Jejím cílem není omezovat uživatele v rozhodování o jejich vlastních životech, ale chce k obohacení jejich životů nabízet křesťansky orientovaných aktivit“...“ V oblasti eticky složitých otázek chceme lidem nabízet především pozitivně orientovaná řešení s důrazem na podporu jejich individuality, která souvisí s vnímáním hodnoty a důstojnosti každého člověka jako Božího stvoření...“¹⁴¹

---

¹⁴⁰ SNIEGOŇOVÁ, Renata. Etická dilemata v sociálních službách, pohledem křesťanské organizace. *Sociální služby*. 2014, **16**(6-7), 2. ISSN 1803-7348. str 30

¹⁴¹ SNIEGOŇOVÁ, Renata. Etická dilemata v sociálních službách, pohledem křesťanské organizace. *Sociální služby*. 2014, **16**(6-7), 2. ISSN 1803-7348. str 31

Závěr

V této bakalářské práci jsem se zabýval tématem „Partnerské vztahy a sexualita lidí s mentálním postižením jako téma teologické etiky“. Práci jsem rozdělil do šesti kapitol, se kterými jsem snažil naplnit cíle této práce. Cíle této práce byly následující: představit partnerské vztahy a sexualitu u lidí s mentálním postižením z hlediska vybraných teologickoetických aspektů a ukázat tím možný příspěvek teologické etiky k humánnímu utváření partnerských vztahů a sexuality u lidí s mentálním postižením. Rovněž bylo cílem potvrdit schopnost teologické etiky argumentovat v sekulárním prostředí i „nenáboženským“ slovníkem, tedy hlavně pomocí lidských práv i v této problematice. Dalším cílem bylo poukazovat na dopady určitého prohlášení o sexualitě v podání římskokatolické církve v katechismu pro doprovázení této cílové skupiny v souvislosti s jejich sexualitou a též porovnat církevní normu s reflexí teologické etiky a praxe v zařízeních pečujících o osoby s mentálním postižením.

K těmto cílům jsem směřoval následujícími kroky. Na úvod jsem představil osoby s lehkou a středně těžkou mentální retardací jejich specifika a pro lepší chápání vývoje přístupu k osobám s postižením také nacistický program Euthanasie. Jelikož se tato práce také zabývala sexualitou u osob s mentálním postižením, uvedl jsem zde základní specifika sexuality, příběhy osob s postižením, dále osvětu a téma antikoncepce u těchto osob. Následně jsem se věnoval právním dokumentům týkajících se osob s mentálním postižením, sexualitou a vztahy. Stěžejním dokumentem této práce se stala Úmluva o právech

osob s postižením. V této Úmluvě se nacházejí stejná práva, jako u osob bez postižení. Účelem této úmluvy není vytváření nových práv osob s postižením, nýbrž jejich podporování, chránění a zajišťování plného a rovného užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se zdravotním postižením a podporování úcty k jejich přirozené důstojnosti. Lidská práva, která jsou ukotvena v této úmluvě, vycházejí z přirozené lidské důstojnosti, jak jsem uvedl dále ve své práci a jsou nejsilnější eticko-právně-politickou ochranou nebo jako oprávněné morální nároky jedince, které zajišťují lidskou důstojnost a svobodu člověka. Z uvedených znaků lidských práv v této práci je patrné, že každá osoba má právo na vlastní sebeurčení a na jeho uznání. Sebeurčení stvrzuje hodnotu člověka být nezávislým účastníkem vlastního života. Podpora sebeurčení by měla být velmi důležitou součástí osob s mentálním postižením. Lidská práva náleží každému člověku bez rozdílu, tedy i lidem s mentálním postižením. Nikdo je nepřiděluje ani neodebírání. Každý stát i jedinec tyto práva má uznávat, jsou založena na lidském bytí. Uznávání těchto práv není vázáno ani na plnění jednotlivých povinností. Přes lidskoprávní i církevní dokumenty, které v sobě zahrnují jednoznačné dodržování lidských práv, se stále setkáváme s jejich porušováním. Za určitých podmínek může církev porušovat právní dokumenty daného státu či území a tím porušovat lidská práva v oblasti sexuality. K tomuto závěru jsem dospěl přes jednotlivá prohlášení církve k tématu sexualita. V paragrafu 2353 katolického katechismu je uvedeno že: „Smilstvo je tělesné spojení svobodného muže se svobodnou ženou, kteří neuzavřeli manželství. Závažně odporuje důstojnosti osob a lidské pohlavnosti, přirozeně zaměřené jak na dobro manželů, tak na plození a výchovu dětí.“ Důstojnost osob neboli lidská důstojnost, která je v tomto paragrafu

zmiňovaná, se často stává obětí církve, která ji využívá při odůvodnění svých morálních stanovisek.

Utváření sexuality a vztahů u lidí s lehkou a středně těžkou mentální retardací by mělo vést ke zdravému svědomí, které napomáhá k mravnímu soudu a vede k plným vztahům ve kterých je láska a nikoliv jen uspokojení či nadvláda nad druhým člověkem. Láska je nejdůležitějším základem k utváření sexuality a vztahů, ale také pomoc lidem s postižením. Člověk je stvořen jako obraz a podobenství Ježíše Krista – Imago Christi. Tento jedinečný obraz se má odrážet a co nejvíce se připodobňovat k tomuto obrazu v životě každého člověka. A to jak v jeho postojích a smýšlení, tak i v rozhodování a jednání. Při naplňování základních práv a jiných potřeb osob s mentálním postižením bychom měli naplňovat přikázání lásky, které je základním kamenem křesťanské mravnosti a hodnot. Společnost by se měla snažit odstranit zaslepení spojené s předsudky vůči lidem s postižením a vnímat pomoc těmto lidem jako příležitost k něčemu novému.

Tato práce má mnoho obsáhlých témat, které by se daly dále rozebrat a tím rozšířit tuto práci. Dobrým rozšířením a obohacením této práce by bylo vytvoření a rozbor rozhovorů s představiteli Římskokatolické církve k tématu sexuality a vztahů u osob s mentálním postižením a tím získání podrobnějších informací.

Seznam literatury

ADÁMEK, Jakub. *Směrnice ředitele Domova Laguna Psáry č. 28/2010*. Psáry, 2010.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 14. vyd., (5., opr. vyd.). Překlad Miloš Bič, Josef Bohumil Souček, Jindřich Mánek. Praha: Česká biblická společnost, 2008, 1403 s. ISBN 9788087287002.

DRÁBEK, Tomáš. *Partnerský a sexuální život osob se zdravotním postižením: publikace pro odborné sociální poradenství*. 1. vyd. Praha: Svaz tělesně postižených v České republice, 2013. ISBN 9788026052814.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 807178303X.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131326

Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 9788071950141

Lidská sexualita: pravda a význam : zásady pro výchovu v rodině. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 8071924954,

MILFAIT, René. *Teologická etika v kontextu sociální a pastorační práce: dospělost a stáří*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2012, 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1.

MILFAIT, René. *Lidská práva osob s postižením, nevyléčitelně nemocných a umírajících na pozadí nacistických sterilizací a programu "Euthanasie"*. 2., rozš. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2013. ISBN 9788086057859.

POPILKOVÁ, Miloslava. *Občanský rozvod a církevní nulita manželství*. České Budějovice, 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

ROTTER, Hans. *Sexualita a křesťanská morálka*. Praha: Vyšehrad, 2003. Cesty (Vyšehrad). ISBN 8070216697

SCHROLLEROVÁ, Andrea. *Životní situace lidí s mentálním postižením*. Brno, 2008. Diplomová práce.

SNIEGOŇOVÁ, Renata. Etická dilemata v sociálních službách, pohledem křesťanské organizace. *Sociální služby*. 2014, **16**(6-7), 2. ISSN 1803-7348.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4717-333

ŠTĚRBOVÁ, Dana. *Sexualita osob s mentálním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 9788024416892.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2006, 198 s. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-736-7060-

THOROVÁ, Kateřina a Hynek JŮN. *Vztahy, intimita a sexualita lidí s mentálním handicapem nebo s autismem*. Vyd. 1. [i.e. 2.]. Praha: Asociace pomáhající lidem s autismem - APLA Praha, střední Čechy, 2012. ISBN 9788087690086.

VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203735.

ZELENKOVÁ, Barbora. *Lidsky důstojné zacházení se sexualitou osob s lehkou a středně těžkou mentální retardací*. 2010. Absolventská práce. Voš Jabok.,

Úmluva o právech osob s postižením

Internetové zdroje:

Codex iuris canonici. *Katopedia*. [online]. 11.6.2016 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://www.katopedia.cz/index.php?title=Codex_iuris_canonici

Časopis zdravotnického práva a bioetiky Ústav Státu a Práva [online]. [cit. 2015-03-17]. ISSN ISSN 1804-8137. Dostupné z:<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/issue/view/>

Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. 7.4.2016 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/10974/download/>

MILFAIT, René. Práva lidí s postižením. Inovační potenciál Úmluvy, In: www.is/TE/jabok.cz

Persona humana. *Teologie těla*. [online]. 11.6.2016 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://teologietela.paulinky.cz/_d/Persona-humana-_Kongregace-pro-nauku-viry__1975.pdf

Poruchy duševní a poruchy chování (F00–F99). *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR*. [online]. 1.4.2014 [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F70-F79.html>

Reprodukční práva. Asociace pro mezinárodní otázky. [online]. 4.4.2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Reproduk%C4%8Dn%C3%AD-pr%C3%A1va-HRC1.pdf>

Sbírka zákonů – Trestní zákon. *Ministerstvo vnitra České republiky*. [online]. 16.6.2016 [cit. 2016-06-16]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx

Valencia Declaration on Sexual Rights. Kinsey Institute. [online]. 4.4.2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.indiana.edu/~kinsey/resources/valencia.html>

V l á d n í n á v r h, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací [online]. Praha, 2007 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/51539/43806>

Závěrečná doporučení k úvodní zprávě České republiky. In: *SNN v ČR* [online]. 2015 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.snn-cr.cz/file/dl10/Zaver-doporuc-Vyboru-OSN-pro-prava-OZP.doc>

Vliv koncilu na kanonické právo. *Teologické texty*. [online]. 11.6.2016 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Vliv-koncilu-na-kanonicke-pravo.html>

Všeobecná deklaráce lidských práv. *Nejvyšší správní soud* . [online]. 14.6.2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/zakony/deklarace_prava.pdf

Zákon o specifických zdravotních službách. *Ministerstvo zdravotnictví České republiky*. [online]. 30.6.2016 [cit. 2016-06-30]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/legislativa/dokumenty/specificke-zdravotni-sluzby_6101_1786_11.html